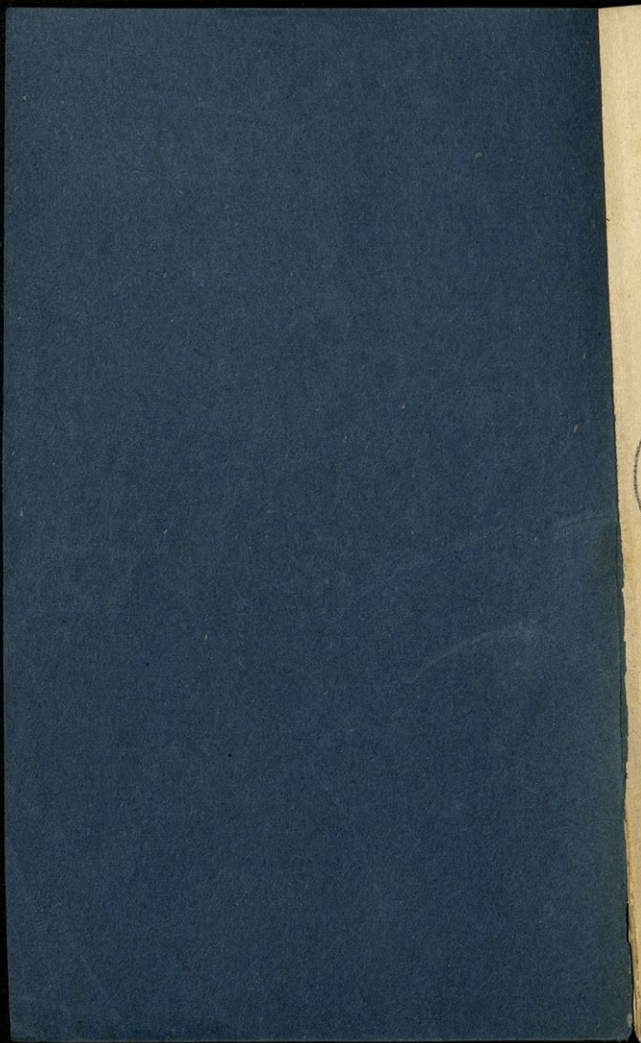

32182, II, E. g. 104

104

SLOVENSKA
SLOVNICA

za

prvence.

Spisal

Andrej Praprotnik.

(Peti neizpremenjeni natis.)

Veljá zvezana v platnemem hrbtu 30 kr.

V LJUBLJANI, 1883.

Založil pisatelj. — Natisnil R. Milic.

To slovnico je slavno ministerstvo za bogočastje
in uk z ukazom s 17. dec. 1869. l., šte. 10400 slo-
venskim ljudskim šolam dopustilo, ter po ukazu s
5. avg. 1878. l., šte. 11785 vnovič odobrilo.

030052324

U v o d.

Naš materni jezik slovenski ima 25 poglavitnih glasov, ki jih znamnjamo s temi-le glasniki ali črkami:

a A, b B, c C, č Č, d D, e E, f F,
g G, h H, i I, j J, k K, l L, m M,
n N, o O, p P, r R, s S, š Š, t T,
u U, v V, z Z, ž Ž.

Vsem tem glasnikom vkup pravimo a b e c e d a ali alfabet.

Nekaterih teh glasnikov imajo že sami za se svoj razločni glas, in so samoglasniki.

Samoglasniki so: a, e, i, o, u.

Vsi drugi glasniki se le s samoglasniki morejo razločno glasiti, in so soglasniki.

Samoglasniki se izgovarjajo kratko, ali dolgo, ozko, ali široko, mehko, ali trdo.

Iz glasnikov se zlagajo zlogi in besede.

Zlog je glas, ki še nič ne pomenja, na priliko: bra, pra, mra.

Beseda je glas, ki že kaj pomenja, n. pr.: brat, prag, mrak.

Kolikor je v kaki besedi samoglasnikov, toliko je zlogov. Besede so tedaj enozložne, ali dvožložne, ali mnogozložne, n. pr.: pet, peta, petica.

Besede so korenike, ali rastlike.

Korenike so take besede, iz katerih se druge zlagajo, n. pr.: les, vas, vrt.

Rastlike so tiste besede, katere se iz drugih zlagajo, n. pr.: lesen, lesovit, lesnika; vašk, vaščan, vasica; vrtni, povrtni, vrtnar, vrtnik, vrtnarstvo, vrtnarija. . .

Rastlike ali izpeljane besede imaje koren, deblo in obrazila.

Koren je prvotni jezikov del, iz katerega se delajo besede.

Deblo je zlog ali beseda, ki se je naredila iz korena.

Obrazila so pritikline, ki se pritikajo korenu ali deblu za nove pomene, n. pr.: travnik, mrazota, brodnina; „tru“, „mrz“, „bred“ so koreni; „trav“, „mraz“, „brod“ so debela; „nik“, „ota“, „nina“ so pa obrazila.

Če se v eno besedo zloži več besedí, naredí se zložena beseda, n. pr.: kolovoz, drevored, bogoljub, blagoslov, delopust . . .

V vsaki večzložni besedi se en glas bolj glasí, to je, en zlog ima naglas ali poudarek.

Naglas se zaznamnja z ostrivcem (/), s krativcem (\ ) in s strešico (^).

Ostrivec se stavi na predtegnjeno- in zategnjeno-dolge glase, n. pr.: déte, kováč, móka.

Krativec se stavi nad predtegnjeno- in zategnjeno-kratke glase, n. pr.: ropòt, napùh, deklíč.

Strešica pomenja, da naj se samoglasnik zategnjeno-dolgo izgovarja, n. pr.: pêrje, vinôgrad, grôzdje.

Prvi del.

Govorni razpoli.

Kadar govorimo, rabimo devetero govornih razpolov ali besednih plemen.

S a m o s t a l n i k.

Vodila.

Kdo nam prideluje živež?

Živež nam prideluje: kmet, mlinar, pek, mesar, olar, ribič, lovec, vrtnik, branjevec . . .

Katere živali nam dajejo živež?

Živež nam dajejo: krava, vol, tele, ovca, prešič, kôza, jelen, zajec, srna, kuretina, riba, rak . . .

Te besede kažejo ljudi in druge žive stvari, in so imena.

Reči sim ter tje po zemlji so: polje, njiva, vinôgrad, travnik, vrt, plot, cesta, gora, dolina, ravnina, skala, kamenje . . .

V zraku je: oblak, megla, zarja, blisk, grom, dež, sneg, toča, vihar, dim . . .

Te besede imenujejo reči, in so rečna imena.

Moška krstna imena so: Janez, Jože, Miha, Matej, Anton, Tomaž, Jakob, Urban, Jurij, Luka, Andrej . . .

Ženska krstna imena so: Marija, Neža, Magdalena, Uršula, Elizabeta, Doroteja, Jovana, Lucija, Polona . . .

Priimki so: Vodnik, Metelko, Slomšek . . .

Živalska posamezna imena so: Belec, Lisec, Rudeška, Rumena . . .

Dežele so: Kranjska, Koroška, Štajerska, Hervatska, Primorska . . .

Mesta so: Ljubljana, Celovec, Gradec, Zagreb, Trst, Gorica . . .

Trgi in vasí so: Vrhnika, Postojina, Ipava, Cirknica, Laško, Vojnik, Konjice, Jesenice, Bégune, Brdo, Borovje, Dobrava, Šiška . . .

Gore so: Triglav, Mangart, Képa, Stol, Košuta, Ljubelj, Dobrač, Sadnik . . .

Reke so: Sava, Krka, Kolpa, Bistrica, Kokra, Sora, Savina, Kopa, Soča, Mura, Drava . . .

Imena človekov, živali, dežel, mest, trgov, vasí, gor, rek i. t. d. kažejo posamezne ali lastne osebe ali rečí, in so lastna imena.

Lastna imena pišemo z veliko začetno črko.

Váruhi sadnih dreves so: senica, brglez, detal, žolna, tašica, penica . . .

Sadna drevesa so: jablana, hruška, češnja, češplja, sliva, breskev, oreh, kostanj . . .

Te stvari so druga drugi podobne.

Imena, katera se prilagajo vsem stvarem enega rodú ali razpola, obče ali sploh, so občna ali splošna imena.

Več ljudi vkup imenuje se »ljudstvo«.

Beseda »hrastje« pomenja več ali množico hrastov; »grmovje« je množica grmov; »kamenje« pa kaže množico kamnov.

Imé, katero kaže množico oseb ali rečí vkup, je vkupno imé.

Snovi za obleke so: sukno, platno, svila, volna, usnje . . .

Iz zemlje kopljejo: zlato, srebro, kotlovino, svinec, železo . . .

Imena, katera kažejo snove, in ohranjajo tudi v naj manjšem delu svoje imé, imenujejo se **snovna imena**.

Človeka lepša: poštenost, zvestoba, pridnost, priljudnost, pobožnost, hvaležnost, ponižnost . . .

Človeka kvari: nezvestoba, lenoba, surovost, razuzdanost, ošabnost . . .

Te besede kažejo lastnosti, in so lastnostina imena.

Potrebne in koristne vednosti so: veroznanstvo, govorjenje, branje, pisanje, spisovanje, številjenje, prirodopisje, zemljepisje, gospodarstvo, risanje, petje, godba . . .

O hudi uri se sliši grmenje, bučanje, vršanje, rožljanje . . .

Te besede kažejo djanja reči, in so **djanska imena**.

Samostalno imé ali samostalniik imenuje osebe in reči, ali pa njih lastnosti in djanja.

Imena vidljivih oseb in reči so ali lastna, ali občna, ali vkupna, ali **snovna imena**.

V a j e.

1. Imenuj rokodelce, ki delajo za stanovanje!
2. Naštej nekaj oseb iz raznih stanov!
3. Katere živali so škodljive?
4. Katere reči goré, katere ne goré?
5. Imenuj obleko kmetских ljudi!
6. Napiši 20 moških osebnih imen iz zgodbe starega zakona!

7. Imenuj po krstnem imenu in priimku svoje součence!
8. Imenuj nekaj živalskih lastnih imen!
9. Imenuj dele svetá!
10. Naštej vsa mesta, ki jih poznaš!
11. Povej, v katerih trgih in vaseh si že bil!
12. Katere so imenitne svete goré?
13. Naštej nekaj vodá, ki jih poznaš!
14. Izpiši iz berila št. — vsa lastna imena!
15. Napiši 5 občnih, 5 vkupnih in 5 snovnih imea!
16. Imenuj več lepih lastnosti!
17. Napiši nekaj djanskih imen!

Pri samostalniku se pazi na spol, število, sklon in na sklanjanje.

S p o l.

Vodila.

Osebe v družini so: oče, mati, sin, hči, ded, hlapec, dekla, pastir, péstunja . . .

Njega pomenjajo: oče, sin, ded, hlapec, pastir.

Njo pomenjajo: mati, hči, dekla, péstunja.

Je ne pomenja ne njega, ne nje, n. pr.: dete, jagnje.

Spol se kaže po pomenu in končaju.

Po pomenu so:

1. moškega spola imena, katera pomenjajo njega, to je, imena moških oseb in samcev v živalstvu, n. pr.: oče, sin, konj;

2. ženskega spola imena, katera pomenjajo njo, to je, imena ženskih oseb in samic v živalstvu in vkupna imena moških in ženskih oseb, n. pr.: mati, hči, golobica, mladina;

3. srednjega spola imena mladih bitij, katerih spola še ne čislamo, n. pr.: dete, jagnje, kljuse.

Po končaju so :

1. moškega spola samostalniki na soglasnik, zlasti na **j, c, g, h, k**, kateri imajo na vprašanje koga, čega ali česa? **a**, n. pr.: kraj-kraja, svinec-svinca, rog-roga, mah-maha, strok-stroka;

2. ženskega spola samostalniki na **a**, kateri imajo na vprašanje koga, čega ali česa? **e**, mnogozložni na **ast, est, ist, ost, ust, azen, ezen, ev** in tudi mnogo na **ad, al** in **el**, n. pr.: vera, oblast, obrest, korist, mladost, čeljust, prikazen, ljubezen, cerkev, zelenjad, žival, globel.

Ženskega spola so pa še drugi samostalniki n. pr.: bil, bran, čast, četrt, dlan, gaz, gnjat, gred, jablan, jed, jel, kal, klet, klop, kost, lakot, laž, luč, mast, méd (ruda), moč, nit, noč, os, ost, pamet, past, peč, ped, pesem, pest, povodenj, praprot, rast, reč, senožet, skrb, slast, smet, snov, stran, strast, svest, ščet, vrv, vest, vez, vigred, vlast, zel, zmes, žrd . . .

3. Srednjega spola so samostalniki na **e** ali **o**, n. pr.: tele, lice, vino, blago.

Beseda „pot“ je moškega, ali ženskega, ali v množini tudi srednjega spola.

Samostalniki v množini so na **i** sploh moškega, na **e** ženskega in na **a** srednjega spola, n. pr.: senci, bukve, drva.

Ženskega spola na **i** so tudi nekateri samostalniki, n. pr.: cepí, duri, gosli . . .

Nekatera imena so raznega spola in pomena, n. pr.: red, prst, reber ali rebro.

V a j e.

1. Napiši osebe, katere delajo za našo obleko, in razvrsti jih po spolu!
2. Napiši več živali moškega in ženskega spola!
3. Naštej več orodja, in razvrsti ga po spolu!
4. Napiši nekaj samostalnikov s končnikom **j**, nekaj s končnikom **c** in nekaj s končnikom **k**!
5. Imenuj nekaj samostalnikov na **ast, est, ist, ost, ust, azen, ezen, ev, ad, al** in **el**!
6. Napiši več samostalnikov s končnikom **e** in **o**!
7. Izpiši iz berila št. — vse moške, ženske in srednje samostalnike!

Š t e v i l o.

V o d i l a.

Pri cepljenji dreves potrebuje se to-le orodje: nož, žaga, kladivo, dleto, zagojzda, trak . . .

Po dvoje temu orodju se pravi: noža, žagi, kladivi, dleti, zagojzdi, trakovi . . .

Po mnogo temu orodju se pravi: noži, žage, kladiva, dleta, zagojzde, trakovi . . .

Samostalniki po končnikih kažejo, koliko oseb ali reči pomenjajo, to je, samostalniki imajo število ali čislo.

Število je trojno: edino ali ednina, dvojno ali dvojina, množno ali množina.

Če govorimo od ene osebe ali reči, je samostalnik v edinem številu ali v ednini.

Če govorimo od dveh oseb ali reči, je samostalnik v dvojnem številu ali v dvojini.

Če govorimo od več oseb ali reči, je samostalni^k v množnem številu ali v množini.

Nekateri samostalniki, ki kažejo reči z več deli, nimajo ednine, n. pr.: burkle, grablje, klešče, statve, niške, hlače, prsi, pluča . . .

V a j e.

1. Napiši reči, ki jih prodaja branjevka, in povej, v katerem številu so posamna imena!

2. Imenuj te-le samostalnike v dvojini in množini: jezik, pevec, golob, las, sin, leto, koló, seme, tele, riba, voda, nit, klop!

3. Izpiši iz berila št. — vse samostalnike, ki so v ednini, in imenuj jih v dvojini in v množini; tiste pa, ki so v dvojini, imenuj v ednini in v množini; tiste, ki so v množini, pa napiši v ednini in v dvojini!

S k l o n.

Vodila.

Oče so bolni. Bolečine ubogega očeta so hude. Mati strežejo očetu. Zdravnik zdravi očeta. Pri očetu čujemo. Z očetom bi vse izgubili.

Kdo je bolan?

Oče so bolni.

Koga ali čega bolečine so hude?

Bolečine ubogega očeta so hude.

Komu strežejo mati?

Mati strežejo očetu.

Koga zdravi zdravnik?

Zdravnik zdravi očeta.

Pri kom čujemo?

Pri očetu čujemo.
 S kom bi vse izgubili?
 Z očetom bi vse izgubili.

Pastirja naših sosedov delata gospodarjema na paš-
 nikih veliko škodo s svojima čedama.

Kdo dela škodo?
 Pastirja delata škodo.
 Koga ali čega pastirja delata škodo?
 Pastirja naših sosedov delata škodo.
 Kaj delata pastirja?
 Pastirja delata škodo.
 Komu delata pastirja škodo?
 Pastirja delata gospodarjema škodo.
 Kje delata pastirja škodo?
 Pastirja delata na pašnikih škodo.
 S čim delata pastirja škodo?
 Pastirja delata s čedama škodo.

Tihe vode so globoke. Varuj se tihih vodá! Ne
 zaupaj tihim vodam! Tihe vode pusti! V tihih vodah so
 tomuni. S tihimi vodami se ne šali!

Kaj je globoko?
 Tihe vode so globoke.
 Česa se varuj?
 Tihih vodá se varuj!
 Čemu ne zaupaj?
 Tihim vodam ne zaupaj!
 Kaj pusti?
 Tihe vode pusti!
 Kje so tomuni?
 V tihih vodah so tomuni.
 S čim se ne šali?
 S tihimi vodami se ne šali!

Samostalniki se v vsakem številu navadno
 šestkrat izpreminjajo. Ta izpremena se ime-
 nuje sklon.

Sklonov je torej šest:

1. sklon ali imenovalnik stavi se na vprašanje kdo ali kaj?
2. sklon ali ročilnik stavi se na vprašanje koga, čega ali česa?
3. sklon ali dajalnik stavi se na vprašanje komu ali čemu?
4. sklon ali tožilnik stavi se na vprašanje koga ali kaj?
5. sklon ali mestnik stavi se na vprašanje kje ali pri kom?
6. sklon ali družilnik stavi se na vprašanje s kom ali s čim?

Nekdaj se je izgovarjal tudi zvalnik, kadar je kdo koga zval ali klical, n. pr.: brate! sine! striče! Pavle! Tine! Tone!

Mestnik in družilnik nista sama o sebi.

V katerem sklonu je samostalnik, pozná se po končniku, naj laglje pa po vprašanji.

Z vprašálnimi besedicami kdo? čega? komu? koga? s kom? poprašuje se po živih bitjih ali stvareh; s besedicami kaj? česa? čemu? s čim? poprašuje pa se po neživih stvareh; vprašanje kje? veljá za žive in nežive stvari.

V a j e.

1. Prepiši te-le izreke, in s številko zaznamnjaj samostalnike, v katerem sklonu je kateri: Strežek naznanja snežek. Slepca ne more slepca voditi. Lepe pesmi glas sega v deveto vas. Kar je ljubo očem, to je ljubo tudi ušesu. Sila kola lomi. V vsakem kraji lahko človek za-

dovoljno živí. S hudobnim človekom se ne pečaj! Mali lonček hitro skipí. Dobro orodje lajša delo. Hišni prag je naj višja planina. Vsaka noč ima svojo moč.

2. Odgovarjaj tem vprašanjem:

Kdo skrbi za te?

Kaj vidiš vspomládi na vrtu?

Koga ne moreš videti?

Česa se ogibaj?

Komu se odkrivaš?

K čemu privezuje voznik konja?

Koga vidiš v cerkvi?

Kaj vidiš v cerkvi?

S kom hodiš v cerkev?

S čim pišeš?

3. Izpiši iz berila št. — vse samostalnike, in znamenjaj jih s številko, v katerem sklonu je kateri!

S k l a n j a n j e.

V o d i l a.

E d n i n a.

1.	<i>Imenovalnik.</i>	jelen,	kralj,	grad.
2.	<i>Rodilnik.</i>	jelena,	kralja,	gradú (á).
3.	<i>Dajalnik.</i>	jelenu,	kralju,	gradu.
4.	<i>Tožilnik.</i>	jelena,	kralja,	grad (á).
5.	<i>Mestnik.</i>	pri jelenu,	pri kralju (i),	pri gradu.
6.	<i>Družilnik.</i>	z jelenom,	s kraljem,	z gradom.

D v o j i n a.

1.	jelena,	kralja,	gradova	ali grada.
2.	jelenov,	kraljev,	gradóv	ali gradí.
3.	jelenoma,	kraljema,	gradovoma	ali gradéma.
4.	jelena,	kralja,	gradova	ali grada.
5.	pri jelenih,	pri kraljih,	pri gradovih	ali gradéh.
6.	z jelenoma,	s kraljema,	z gradovoma	ali gradéma.

Množina.

1. jeleni,	kralji,	gradovi	ali gradje.
2. jelenov,	kraljev,	gradóv	ali gradi.
3. jelenom,	kraljem,	gradovom	ali gradém.
4. jelene,	kralje,	gradove	ali grade.
5. pri jelenih,	pri kraljih,	pri gradovih	ali gradéh.
6. z jeleni,	s kralji,	z gradovi	ali gradmi.

Ako se imé pregiblje po spolu, številu in po sklonih, se sklanja.

Po vzgledu „jelen“, „kralj“ in „grad“ pregibljejo se samostalniki moškega spola, in sicer tako, kakor „jelen“ samostalniki s širokim končnikom, tako, kakor „kralj“ samostalniki z ozkim končnikom, tako, kakor „grad“ pa samostalniki, ki imajo v rodilniku naglašen **ú** ali **á**.

Moška imena oseb in drugih živočih ali posebljenih stvari imajo v ednini tožilnik enak rodilniku; tožilnik neživočih stvari pa je enak imenovalniku, n. pr.: Lenuha dan straši. Svečan stegne dan.

Samostalniki s poluglasnim **e** na koncu ga naj več izpehujejo ali izpuščajo po vseh sklonih, kadar dobivajo na koncu kak glasnik, n. pr.: pevec-pevca, Slovenec-Slovenca . . .

Dvozložni in mnogozložni samostalniki na **k** v množnem imenovalniku, zvalniku in v mestniku pred **i**, včasih tudi pred **e** izpreminjajo ta končnik v **c**, n. pr.: otrok, otroci.

Mnogozložni samostalniki na **ar**, **er**, **ir**, **or** in **ur** vstavljajo pri sklanji radi **j**, n. pr.: gospodar-gospodarja, topir-topirja, dihur-dihurja. Nekateri na **lj** pa pri sklanji radi prijemljejo **n**, n. pr.: apostelj-aposteljna.

Ednina.

1.	<i>Imenovalnik.</i>	riba,	nit,	gos.
2.	<i>Rodilnik.</i>	ribe,	niti,	gosi.
3.	<i>Dajalnik.</i>	ribi,	niti,	gosi.
4.	<i>Tožilnik.</i>	ribo,	nit,	gos.
5.	<i>Mestnik.</i>	pri ribi,	pri niti,	pri gosi.
6.	<i>Družilnik.</i>	z ribo,	z nitjo,	z gosjo.

Dvojina.

1.	ribi,	niti,	gosi.
2.	rib,	niti,	gosi.
3.	ribama,	nitima,	goséma.
4.	ribi,	niti,	gosi.
5.	pri ribah,	pri nitih,	pri goséh.
6.	z ribami,	z nitima,	z goséma.

Množina.

1.	ribe,	niti,	gosi.
2.	rib,	niti,	gosi.
3.	ribam,	nitim,	gosém.
4.	ribe,	niti,	gosi.
5.	pri ribah,	pri nitih,	pri goséh.
6.	z ribami,	z nitimi,	z gosmi.

Po vzgledu „riba“, „nit“ in „gos“ pre-
gibljejo se samostalniki ženskega spola, in sicer
tako, kakor „riba“ samostalniki na **a**, tako,
kakor „nit“ in „gos“ pa samostalniki na so-
glasnik, ki dobivajo v rodilniku nenaglašen, ali
naglašen **i**.

Tudi ženski samostalniki poluglasni **e** na koncu
radi izpehujejo, n. pr.: cerkev-cerkve, redkev-redkve.

Ako se v rodilniku v dvojini ali v množini
nabere preveč soglasnikov, vstavlja se med nje
poluglasni **e**, n. pr.: sestre-sester.

Ednina.

1. <i>Imenovalnik.</i>	leto,	polje,	pleme.
2. <i>Rodilnik.</i>	leta,	polja,	plemena.
3. <i>Dajalnik.</i>	letu,	polju,	plemenu.
4. <i>Tožilnik.</i>	leto,	polja,	plemena.
5. <i>Mestnik.</i>	v letu	v polju (i),	v plemenu (i).
6. <i>Družilnik.</i>	z letom,	s poljem,	s plemenom.

Dvojina.

1. leti,	polji,	plemeni.
2. let,	polj,	plemen.
3. letoma,	poljema,	plemenoma.
4. leti,	polji,	plemeni.
5. v letih,	v poljih,	v plemenih.
6. z letoma,	z poljema,	s plemenoma.

Množina.

1. leta,	polja,	plemena.
2. let,	polj,	plemen.
3. letom,	poljem,	plemenom.
4. leta,	polja,	plemena.
5. v letih,	v poljih,	v plemenih.
6. z leti (mi),	s polji,	s plemeni.

Po vzgledu „leto“, „polje“ in „pleme“ pregibljejo se samostalniki srednjega spola, in sicer tako, kakor „leto“ samostalniki s širokim končnikom na **o**, tako, kakor „polje“ samostalniki z ozkim končnikom na **e**, tako, kakor „pleme“ pa samostalniki, ki v sklanji prijemljejo množnik **n**, **t**, **s**, n. pr.: brême - bremena, tele - teleta, kolo - kolesa.

Tudi pri samostalnikih srednjega spola se v rodilniku množnega števila zavoljo lepoglasja včasih vstavlja poluglasni **e**, pred **j** pa **i**, n. pr.: okna - oken, bitja - bitij.

Nekateri samostalniki sklanjajo se po svoje, to je, nepravilno.

„Dan“ se tako - le pregiblje :

Ednina.

1. <i>Imenovalnik.</i>	dan,
2. <i>Rodilnik.</i>	dne, dneva ;
3. <i>Dajalnik.</i>	dnu, dnevu ;
4. <i>Tožilnik.</i>	dan,
5. <i>Mestnik.</i>	pri dne, dnevu (i) ;
6. <i>Družilnik.</i>	z dnem, dnevom ;

Dvojina.

Množina.

1. dni, dneva ;	dni, dnevi, dnovi.
2. dni, dnov ;	dni, dnov.
3. dnema, dnevoma ;	dnem, dnevom.
4. dni, dneva ;	dneve, dnove.
5. pri dneih, dnevih, dnovih ;	pri dneih, dnevih, dnovih.
6. z dnema, dnevoma ;	z dnemi, dnevi, dnovi.

„Gospá“ se tako - le pregiblje :

Ednina.

Dvojina.

Množina.

1. gospá,	gospé,	gospé,
2. gospê,	gospéj, gospâ ;	gospéj, gospâ.
3. gospej,	gospêma,	gospêm.
4. gospó,	gospé,	gospé.
5. pri gospéj,	pri gospêh,	pri gospêh.
6. z gospó,	z gospêma,	z gospêmi.

„Mati“ in „hči“ sklanjate se s prirastkom **er** ; v dvojini in množini pregibljete se po vzgledu „riba“ in „hči“ pa tudi po vzgledu „nit“. V ednini pa se tako-le pregibljete :

1. mati,	hči.
2. matere,	hčere.
3. materi,	hčeri.
4. mater,	hčér.
5. pri materi.	pri hčeri.
6. z materjo,	s hčérjo.

„Kri“, „okó“, „tla“ se tako-le pregibljejo :

1. kri,	očí,	tla.
2. krví,	očí,	tál, tla.
3. krvi,	očém,	tlam, tlem.
4. kri, krv ;	očí,	tla.
5. v krvi,	v očéh,	v tleh.
6. s krvjó,	z očmí,	s tlami, tlemi.

Lastna imena se navadno tako sklanjajo, kakor drugi samostalniki, n. pr.: Vodnik-Vodnika, Sava-Save.

Nekatera lastna imena človekov dobivajo tudi prirastek, n. pr.: Jože, Jožeta, Jožetu . . .

V a j e.

1. Sklanjaj po vseh sklonih v ednini, dvojini in v množini te-le samostalnike: jezik, jež, krt, pes, slon, konj, polž, komár, beseda, megla, planina, dekla, vspomlad, stvar, miš, kokoš, zver, blagó, blato, korito, naklo, poréslo, srce, dete, revšče, bréme, séme, vréme.

2. Poišči v berilu št. — vse samostalnike, in sklanjaj jih po vseh sklonih in številih!

3. Imenuj nekaj samostalnikov, ki se pregibljejo po vzgledu »jelen«, nekaj, ki se pregibljejo po vzgledu »kralj« in nekaj, ki se pregibljejo po vzgledu »grad«!

4. Napiši več samostalnikov, ki se sklanjajo po vzgledu »riba«, več, ki se sklanjajo po vzgledu »nit«, več, ki se sklanjajo po vzgledu »gos«!

5. Naštej več samostalnikov, ki se pregibljejo kakor »leto«, »polje«, »pleme«!

6. Odgovarjaj tem vprašanjem: Pregovor pravi: »Vsak delavec ima svoje plačilo«. Kdo ima svoje plačilo? Kaj ima vsak delavec? — »Iz sadú se drevo spozná«. Iz česa se drevo spozná? Kaj se iz sadú spozná? — »Pri hudobnem človeku gre vse na smeh«. Pri kom gre vse na smeh? — »Živenja dnevi so kratki«. Česa dnevi so kratki? — »Resnica oči kolje«. Kaj oči kolje? Kaj resnica kolje? — »Z gospôdo ni dobro češenj zobati«. S kom ni dobro češenj zobati? (To naj se tudi odgovarja po raznih številih.)

7. Pregibaj po vseh sklonih imena: Marko, Trdina, Draždane, Izvirče, Trebno, Sostro, Velesovo, Bistrica, Kokra!

Z a í m e k.

V o d i l a.

Janez bere, Jože piše, Tine šteje. — Janez, kaj delaš? Jaz berem. Jože, kaj delaš ti? Jaz pišem. Tine, kaj pa ti delaš? Jaz štejem. Od koga govoré te osebe? Te osebe govoré same o sebi.

Besedica »jaz« je na mestu samostalnega imena.

Če osebe druga k drugi govoré, pravijo: Ti bereš, ti pišeš, ti šteješ.

Če pa kdo drugi o njih govori, pravi: On bere, on piše, on šteje.

Besedo, katero stavimo za imé ali na mestu imena, imenuje se z a í m e k ali z a í m é.

Imena »Janez«, »Jože«, »Tine« pomenjajo osebe, in besedice, ki jih namestujejo, so tedaj osebni z a í m k i.

Osebni z a í m k i so:

j a z za tega, ki govori ali za prvo osebo;

t i za tega, s katerim govorimo ali za

drugo osebo;

on, ona, ono za tega ali za to, o katerem govorimo ali za tretjo osebo.

Osebni zaímki se tudi sklanjajo, in dobivajo pristavek **b** ali **n**, tako-le:

Prva oseba.**Druga oseba.**

Ednina.

1. <i>Imenovalnik.</i>	jaz (jez, jest),	ti.
2. <i>Rodilnik.</i>	mene, me;	tebe, te.
3. <i>Dajalnik.</i>	meni, mi;	tebi, ti.
4. <i>Tožilnik.</i>	mene, me;	tebe, te.
5. <i>Mestnik.</i>	pri meni,	pri tebi.
6. <i>Družilnik.</i>	z menoj (mene, manó),	s teboj (tebo, tabó).

*Za moški spol. Za ženski
in srednji spol:*

*Za moški spol. Za ženski
in srednji spol:*

Dvojina.

1. midva, midvé;	vidva, vedvé.
2. naju (naji),	vaju (vaji).
3. nama,	vama.
4. naji (naju),	vaji (vaju).
5. pri naju (nama, nas),	pri vaju (vama, vas).
6. z nama,	z vama.

*Za moški spol. Za ženski
in srednji spol:*

*Za moški spol. Za ženski
in srednji spol:*

Množina.

1. mi, mé;	vi, vé.
2. nas.	vas.
3. nam,	vam.
4. nas,	vas.
5. pri nas,	pri vas.
6. z nami,	z vami.

Tretja oseba.*Za moški spol.**Za ženski spol.**Za srednji spol.***Ednina.**

1. on,
2. njega, ga;
3. njemu, mu,
4. njega, ga;
5. pri njem;
6. z (ž) njim,

- ona,
- nje, je;
- nji, ji, njej, jej;
- njo, jo;
- pri nji, njej;
- z (ž) njô,

- ono.
- njega, ga.
- njemu, mu.
- njega, ga, je.
- pri njem.
- z (ž) njim.

*Za moški spol.**Za ženski spol.**Za srednji spol.***Dvojina.**

1. ona,
2. nju, ju;
3. njima, jima;
4. nji, ji (nju, ju);
5. pri njih, njima,
nju;
6. z (ž) njima,

- oni, oné;
- nju, ju;
- njima, jima;
- nji, ji, ju;
- pri njih, njima,
nju,
- z (ž) njima,

- oni, oné.
- nju, ju.
- njima, jima.
- nju, ji, ju.
- pri njih, njima,
nju,
- z (ž) njima.

Množina.

1. oni,
2. njih, jih;
3. njim, jim;
4. nje, je, njih, jih;
5. pri njih,
6. z (ž) njimi,

- one,
- njih, jih;
- njim, jim;
- nje, je, njih, jih;
- pri njih,
- z (ž) njimi,

- ona, oné.
- njih, jih.
- njim, jim.
- nje, je, njih, jih.
- pri njih.
- z (ž) njimi.

Svojltni zaimki.

Moj nožič, tvoj črtalnik in njegov svinčnik je na mizi; jaz nosim svoj klobuk, ti svoj, on svoj.

Besede »moj«, »tvoj«, »njegov«, »svoj« kažejo, čegav nožič, čegav črtalnik in čegav svinčnik je na mizi, in čegav klobuk kdo nosi.

Te besede so na mestu imena ali stojé za imena, tedaj so tudi zaímki in sicer svojilni zaímki.

Svojilni zaímki kažejo, čegava je oseba ali stvar, o kateri se govóri.

Taki so: moj, moja, moje; najin, najina, najino; naš, naša, naše; tvoj, tvoja, tvoje; vajin, vajina, vajino; vaš, vaša, vaše; njegov, njegova, njegovo; njen, njena, njeno; njun, njuna, njuno; njihov, njihova, njihovo, onegov; svoj, svoja, svoje; čegav, čegava, čegavo.

Kazalni zaímki.

Ta mož je premožen; uni je ubožen. Tista je moja, una-le je tvoja knjiga.

Besedica »ta« in »uni« kažete na možá, »tista« in »una-le« pa kaže na knjigo.

Zaímki, kateri kažejo na osebo ali reč, o kateri se kaj govóri, so kazalni zaímki. Ti so: ta, ta-le; to, to-le; le-tá, le-tó; oni, uni, uni-le; ona, una, una-le; ono, ono-le; tisti, tista, tisto ali taisto; tak taka, tako, takšen, tolik, tolikér . . .

„T a“ se tako-le sklanja:

Za moški spol.

Za ženski spol.

Za srednji spol.

Ednina.

1. ta,	ta,	to.
2. tega,	te,	tega.
3. temu,	ti, tej;	temu.
4. tega, ta;	to,	to.
5. pri tem,	pri tej,	pri tem.
6. s tém,	s to,	s tém.

*Za moški spol.**Za ženski spol.**Za srednji spol.*

Dvojina.

1. ta,	te,	te.
2. teh,	teh,	teh.
3. tema,	tema,	tema.
4. ta,	té,	te.
5. pri teh,	pri teh,	pri teh.
6. s tema,	s tema,	s tema.

Množina.

1. ti,	te,	ta, te.
2. teh,	teh,	teh.
3. tem,	tem,	tem.
4. té,	té,	ta, te.
5. pri teh,	pri teh,	pri teh.
6. s temi,	s temi,	s temi.

Vprašalni záimki.

Kdo dela na polji? Kaj dela na polji?

»Kdo« vprašuje po osebah, »kaj« vprašuje po rečeh.

Záimki, ki vprašujejo po osebah ali rečeh, so vprašalni záimki. Ti so: kdo, kaj; kateri, katera, katero ali koji, koja, koje; čegav, čegava, čegavo; kak, kakov ali kakšen, kakšna, kakšno; kolik, kolika, koliko, koliker . . .

„Kdo“ in „kaj“ se tako-le pregibljeta:

1. <i>Imenovalnik.</i>	kdo, kaj.
2. <i>Rodilnik.</i>	koga, čega, česa.
3. <i>Dajalnik.</i>	komu, čemu.
4. <i>Tožilnik.</i>	koga, kaj.
5. <i>Mestnik.</i>	pri kom, čem.
6. <i>Družilnik.</i>	s kom, čim.

Oziralni zaímki.

Pregovor pravi: »Kdor kupuje, česar ne potrebuje, kmalu prodaja, česar potrebuje«.

»Kdor« se ozira na osebo, »česar« pa na reč.

Zaímki, ki se ozirajo na kako osebo ali reč, o kateri se govori, so oziralni zaímki. Ti so: kdor, kar; kateri, katera, katero ali koji, koja, koje ali ki; kakoršen, kakoršna, kakoršno; kolik, kolika, koliko . . .

»Kdor« in »kar« se tako-le sklanja:

1. <i>Imenovalnik.</i>	kdor,	kar,
2. <i>Rodilnik.</i>	kogar, čegar;	česar,
3. <i>Dajalnik.</i>	komur,	čemur,
4. <i>Tožilnik.</i>	kogar,	kar,
5. <i>Mestnik.</i>	pri komur,	pri čemur,
6. <i>Družilnik.</i>	s komur,	s čimur.

Nedoločni zaímki.

Marsikdo misli, da dovolj vé; a nihče ne vé vsega.

Besedi »marsikdo« in »nihče« kažete na osebo in reč, ki je ne imenujemo.

Zaímki, ki kažejo na kako osebo, ali reč, ki je ne imenujemo, so nedoločni zaímki. Ti so: kdo, nekdo, nikdo, nihče, malokdo, marsikdo, vsakdo, kaj, nekaj, nič, kateri, kak, nekateri, marsikateri, marsikak, vsak, vsakateri, raznoteri, ves, vsa, vse . . .

»Nič« se nekaterikrat tako-le pregiblje:

1. <i>Imenovalnik.</i>	nič,
2. <i>Rodilnik.</i>	ničesa, ničesar.
3. <i>Dajalnik.</i>	ničemu, ničemur.
4. <i>Tožilnik.</i>	nič.
5. <i>Mestnik.</i>	pri ničemur.
6. <i>Družilnik.</i>	z ničemur.

„Ves“, „vsa“, „vse“ se tako-le sklanja:

Za moški spol.

Za ženski spol.

Za srednji spol.

Ednina.

1. <i>Imenovalnik.</i>	ves,	vsa,	vse.
2. <i>Rodilnik.</i>	vsega,	vse,	vsega.
3. <i>Dajalnik.</i>	vsemu,	vsi, vsej;	vsemu.
4. <i>Tožilnik.</i>	vsega, ves;	vso,	vse.
5. <i>Mestnik.</i>	pri vsem,	pri vsi, vsej;	pri vsem.
6. <i>Družilnik.</i>	z vsim,	z vsô,	z vsim.

Množina.

1. vsi,	vse,	vsa, vse.
2. vseh,	vseh,	vseh.
3. vsem,	vsem,	vsem.
4. vse,	vse,	vsa, vse.
5. pri vseh,	pri vseh,	pri vseh.
6. z vsemi,	z vsemi,	z vsemi.

Zaímki so tedaj 1) osebni, 2) svojilni, 3) kazalni, 4) vprašalni, 5) oziralni, 6) nedoločni.

V a j e.

1. Povej besedo »moliti« v prvi, drugi in v tretji osebi, v ednini, dvojini in v množini za moški in ženski spol, naj pred z zaímkom, potem pa še brez zaímka!

2. Povej to v dvojini in množini: On me ima rad, mi vse zaupa, me nikoli ne žali, je rad pri meni, rad z menoj hodi.

3. Povej to v dvojini in v množini za moški in ženski spol: Ti si moj sosed, k tebi rad zahajam, te rad kaj prosim, pri tebi sem domač, s teboj se rad pomenkovam.

4. Povej to v dvojini in množini: Ta mož in ta žena me večkrat srečata. Beseda tega moža in te žene mi

srce gane. Temu možu in tej ženi verjamem. Tega moža in to ženo spoštujem. Pri tem možu in pri tej ženi sem že veliko lepega slišal. S tem možem in s to ženo se rad pogovarjam.

5. Vprašaj po osebah in rečeh: Mizar dela mize, stole in omare. Mizarju dajemo popravljati mize, stole in omare. Na polji vidim kmetovalca, oralo in brano. Pri učitelju se učim. S peresom pišem, s svinčnikom risam.

6. Postavi tù namestu črtic primerne zaímke:

Ljubi prijatelj!

Že tri dni boleham, in ne morem v šolo. — součenci bodo — prehiteli. Prosim —, pridi jutri k meni, in prinesi — spisni zvezek —, in povej —, kaj so — učitelj mej tem časom učili. Lepo pozdravljam —, in se priporočam tudi — staršem. Vedno —

— zvesti prijatelj.

7. Postavi tù namestu črtic primerne vprašalne zaímke:

- je vse ustvaril?
- razsvetljuje našo zemljo?
- so naj imenitnejše stvari božje?
- hvala ni lepa?
- slama ne dá zrna?

8. Poišči v berilu št. — vse oziralne in potem vse nedoločne zaímke.

P r i d é v n i k .

V o d i l a .

Gospodov vrt je lep; pravimo mu lepi vrt. Srenjska drevesnica je velika; pravimo ji velika drevesnica. Sosedovo polje je rodovitno; pravimo mu rodovitno polje.

Besede »gospodov«, »lep«, »lepi«, »srenjska«, »velika«, »sosedovo«, »rodovitno«, kažejo, čegav in kakšen je vrt, čegava in kakšna je drevesnica, čegavo in kakšno je polje.

Besede, katere kažejo, čegava ali kakšna je kaka oseba ali reč, imenujejo se pridévniki ali prilogi, ker jih imenom pridevljemo ali prilagamo, da jih bolj na tanko določujemo.

Sklanjanje.

Pridévniki se tudi sklanjajo, in sicer po tem-le sklanjalu:

Za moški spol.   *Za ženski spol.*   *Za srednji spol.*

Ednina.

1. <i>Imenovalnik.</i>	lep, lepi;	lepa,	lepo.
2. <i>Rodilnik.</i>	lepega,	lepe,	lepega.
3. <i>Dajalnik.</i>	lepemu,	lepi, lepej;	lepemu.
4. <i>Tožilnik.</i>	lepega,	lepo,	lepo.
5. <i>Mestnik.</i>	pri lepem,	pri lepi, lepej;	pri lepem.
6. <i>Družilnik.</i>	z lepim,	z lepo,	z lepim.

Dvojina.

1. lepa,	lepi,	lepi, lepe.
2. lepih,	lepih,	lepih.
3. lepima,	lepima,	lepima.
4. lepa,	lepi, lepe;	lepi, lepe.
5. pri lepih,	pri lepih,	pri lepih.
6. z lepima,	z lepima,	z lepima.

Množina.

1. lepi,	lepe,	lepa, lepe.
2. lepih,	lepih,	lepih.
3. lepim,	lepim,	lepim.
4. lepe,	lepe,	lepa, lepe.
5. pri lepih,	pri lepih,	pri lepih.
6. z lepimi,	z lepimi,	z lepimi.

Stopnjevanje.

Kamen je trd, železo je trše, demant je naj trši. Naša hiša je visoka, vaša je visokejša, una pa je naj visokejša. Hrast je lepo drevo; breza je lepše drevo; lipa je naj lepše drevo.

Pridévniki »trd«, »trši«, »naj trši«, »visoka«, »visokejša«, »naj visokejša«, »lepo«, »lepše«, »naj lepše« kažejo, kakšne so reči v primeri.

Ti pridévniki ne naznanjajo samo lastnosti, temuč tudi v kakšni meri so te lastnosti.

Če se pridévník tako izpreminja, da zraven lastnosti tudi pové, v kateri meri se te lastnosti kaki osebi ali reči prilagajo, pravimo, da se pridévník stopnjuje ali stopnjeva.

Pridévník stopnjuje se po treh stopnjah.

Prva ali nasebna stopnja kaže lastnost, kake osebe ali reči brez primerjave z drugo, n. pr.: ljubi oče, mila mati, ljubeznjivo dete.

Druga ali primerjavna stopnja kaže lastnost kaki osebi ali reči v večí, ali v manjši meri kot drugi, n. pr.: ljubši oče, milša (mileja) mati, ljubeznjivše dete.

Ta stopnja se obrazi, če se pridévníkovemu deblu pridevlje za moški spol **ši** ali **ji**,
za ženski spol **ša** ali **ja**,
za srednji spol **še** ali **je**.

Tretja ali presežna stopnja kaže lastnost kaki osebi ali reči v naj viši, ali naj v nižji meri, n. pr.: naj ljubši oče, naj milša mati, naj ljubeznjivše dete.

Ta stopnja obrazi se 1) če se pred drugo stopnjo postavlja besedica „naj“; 2) če se pred nestopnjevani pridévník postavlja: zeló, vele, kaj,

kar, močno, jako, silo, silno, neznanó, prav . . . 3) če se sestavlja s pridévníkom: pre-, spre-, vse- ali vsega- . . . 4) če se pridévník dvakrat zaporedoma postavlja.

Nekateri pridévníki se po svoje stopnjujejo, n. pr.:

velik, veči, naj veči;
majhen, manjši, naj manjši;
dober, boljši, naj boljši;
dolg, daljši, naj daljši.

Veliko pridévníkov pa se ne stopnjuje zato, ker že sami na sebi kažejo posebno mero, n. pr.: mrtev, lesen, železen, srebrn, zlat, materin, očetov . . .

Stopnjevani pridévníki sklanjajo se kakor nestopnjevani po vseh sklonih in številih.

V a j e.

1. Povej po vseh številih, kakšne so te-le živali: konj, vol, osel, ovca, prešič, pes, petelin, golob, gos, sraka, krokar, kos, lisica, lev, močerad, čebela, osa, komár, gad.

2. Napiši ravno tako, kakšne so te-le rastline: lipa, hrast, breza, jelka, proso, koruza, buča, kumara, lilija, vijolica, šmarjnjica, zvonček, trn.

3. Povej kaj od teh-le rudnin: baker, brusnik, kápnik, cinober, krémen, kreda, železo, srebro, zlato, žveplo.

4. Katere izmed teh-le rečí so lesene, kamnitne, železne, jeklene, svinčene, bakrene, srebrne, zlate, steklene, platnene, usnjate, lončene: klop, okrožnik, veriga, krogla, sekira, cekin ali zlat, cokla, pila, kotel, srajca, rokavica, ruta, vilice, žlica, škarje, čevlji, prstan, toljar, peča, kozarec, skleda, naklo, steber, mlinski kamen, šivanka, vrv, vrč, sedlo, klešče, rjuha.

5. Povej, čegav stol ima navadno tri noge, čegav blagoslov hiše zida, čegavo okó vse vidi!

6. Primerjaj: Boga in kralja, cerkev in hišo, zlato in srebro, svilo in volno, cesto in stezo, vrv in nit, železo in jeklo, solnce in luno, solnčno svetlobo in druge svetlobe, železo in svinec, vrabca in vrano, lakoto in kuharico, kruh in drugo hrano.

7. Stopnjuj te-le pridévnike: blaga duša, čista vest, brzi konj, prost človek, krepek mož, pogumen mladenič, imeniten gospod, mili dom, slaba tovarišija, ceno blagó, mlado drevesce, drag prijatelj, hud pes, tanka nit, visoko drevo, globoka voda, široka cesta, nizek hribec, kratka srajca, cveteče lice.

8. Sestavi te-le pridévnike s primernimi prednicami v presežni stopnji: — srčen, — drag, — učen, — mogočen, — veden, — velik, — lep, — moder, — širen, — drzen.

9. Kakšnemu konju ne gledaj na zobe?

Kakšen rep ima denar?

Kakšna vrata prebije denar?

Kakšna srajca je navada?

Kakšna misel je pol zdravja?

Kakšno drevo se lahko pripoguje?

Čegave oči živini naj bolj kladejo?

Kakšna kola cvilijo?

Kakšno blago ne tekne?

Mej kakšnimi sosedi je dobro živeti?

Po kakšni tovaršiji rada glava bolí?

Kakšna beseda srd utolaži?

Kakšnemu trebuhu še bel kruh ni všeč?

Kakšnega človeka ne vprašaj za pot, in kakšnega ne za svèt?

Kakšno jabolko samo pade z drevesa?

Kakšna voda globoko dêre?

10. Poišči v berilu št. — vse znanilne in svojilne pridévnike, in povej, v kateri stopnji naznanjajo lastnosti, in v katerem sklonu se vežejo z imeni?

Š t e v n i k.

Vodila.

V neki šoli je petdeset učencev; sedé v desetih klopeh, po pet v eni klopi. V prvi, drugi in v tretji klopi so manji učenci, v četrti, peti, šesti in v sedmi klopi so večji učenci; v osmi, deveti in v deseti klopi so pa naj večji učenci. Na sosedovem vrtu rastejo petere cvetice: bele, modre, rudeče, rumene in pisane. V nedeljo grem dvakrat v cerkev. K drugi maši pride veliko ljudi. O shodu je pred cerkvijo velika množica. Bog dobrote stoterno povračuje.

Besede »petdeset«, »desetih«, »pet«, »eni«, »prvi«, »drugi«, »tretji«, »četrti«, »peti«, »šesti«, »sedmi«, »osmi«, »deveti«, »deseti«, »petere«, »dvakrat«, »drugi«, »veliko«, »množica«, »stoterno« kažejo, o koliko osebah ali rečeh se govori.

Besede, katere naznanjajo število oseb ali reči, imenujejo se števniki, številniki ali brojniki.

Števniki so dolóčni in nedolóčni.

Dolóčni števniki kažejo na tanko, o koliko osebah in rečeh se govori; nedolóčni pa naznanjajo samo večjo ali manjšo množico oseb ali reči.

Dolóčni števniki so: glavni, vrstilni, ločilni, množilni, delilni, družilni, ponavljavni in samostalni.

Glavni števniki kažejo, koliko je oseb ali reči, n. pr.: eden, dva, tri, štiri, pet, sto, tisoč, (jezer), milijon . . .

„Eden“ ali „en“ se sklanja kakor pridévník; „dva“ in „oba“ pa se tako-le sklanjata:

*Za moški spol.**Za ženski in srednji spol.*

1. <i>Imenovalnik.</i>	dva, oba;	dvé, obé.
2. <i>Rodilnik.</i>	dveh, obeh;	dveh, obéh.
3. <i>Dajalnik.</i>	dvema, obema;	dvema, obema.
4. <i>Tožilnik.</i>	dva, oba;	dve, obé.
5. <i>Mestnik.</i>	pri dveh, obeh;	pri dveh, obéh.
6. <i>Družilnik.</i>	z dvema, obema;	z dvema, obéma.

„Tri“ in „štiri“ se v množini tako-le sklanja:

*Za moški spol.**Za ženski in srednji spol.*

1. trije, štirje;	tri, štiri.
2. treh, štirih;	treh, štirih.
3. trem, štirim;	trem, štirim.
4. tri, štiri;	tri, štiri.
5. pri treh, štirih;	pri treh, štirih.
6. s tremi, štirimi;	s tremi, štirimi.

„Pet“ se tako-le pregiblje:

1. pet,
2. petih,
3. petim, petró;
4. pet,
5. pri petih,
6. s petimi, petrómi.

Tako se pregibljejo vsi števniki od „pet“ naprej; samo „sto“ in „tisoč“ se navadno ne pregiblje.

Vrstilni števniki kažejo vrsto, v kateri je kaka oseba ali reč, ter odgovarjajo vprašanjem: koliki, kolika, koliko? n. pr.: prvi, drugi, tretji, četrti, peti . . .

Vrstilni števniki sklanjajo se kakor pridevniki.

Ločilni števniki odgovarjajo vprašanjem: koliker, kolikera, kolikero? n. pr.: edin, dvoji, oboji, troji, čvetéri, petéri . . .

Ločilni števniki sklanjajo se kakor pridevniki.

Množilni števniki kažejo, kolikeren, kolikerna, kolikerno je kaj, n. pr.: dvojen, obojen, trojen, čveteren ali dvojnati, obojnati, trojnati, čveternati . . .

Množilni števniki sklanjajo se kakor pridevniki.

Delilni števniki kažejo, po koliko je oseb ali reči, n. pr.: po eden, po dva, po enega, po dvoje . . .

Družilni števniki kažejo, koliko oseb ali reči je v družini, n. pr.: sam, samoedin, samodrug . .

Družilni števniki pregibljejo se kakor pridevniki.

Ponavljavni števniki odgovarjajo vprašanjem kolikrat? n. pr.: enkrat, dvakrat, velikrat, mnogokrat, prvič, drugič, prvikrat, prvo pot, drugo pot . . .

Samostalni števniki obrazijo se iz pridevnih števnikov, n. pr.: samka ali samica, dvojka, trojka, dvojica, trojica, pol, polovica, tretjina, dvojača, petica, petak, desetak, stotak, desetnik, stotnik, dvojček . . .

Nedoločni števniki so samostalniki in pridevniki, n. pr.: sila, množica, truma, trop, mnogi, mnogoteri, malo, dosti, veliko, več, manj, preveč, premalo, precej, obilo . . .

V a j e.

1. Zapiši številke s črkami v teh-le stavkih: V panji je 15 do 20 tisoč čebel. Čmrljev je 100 do 200 vkup. Muha ima 6, pajk pa 8 nog.

2. Zapiši s črkami, koliko mesecev ima eno leto, kako se imenuje prvi, kako drugi, tretji, četrti, peti, šesti, sedmi, osmi, deveti, deseti, enajsti, dvanajsti mesec, — koliki del enega leta je en mesec, koliki del enega tedna je en dan!

3. Povej in zapiši, s kolikimi zvonovi je delopust zvonilo, s kolikimi prsti držiš pero, s kolikerimi peresi pišemo!

4. Odgovori: Kolikerne hvale so otroci dolžni svojim staršem in učiteljem? Po koliko učencev sedi v eni klopi? Po koliko drevesec je v drevesnici v eni vrsti vsajenih? Po koliko mladih izvalé razne tice?

5. Povej, kolikrat en teden greš v šolo, kolikrat na dan moliš, kolikrat ješ.

6. Napiši imena vseh posameznih številk do 50!

7. Napiši imena teh-le drobcev: $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{2}{5}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{3}{7}$, $\frac{5}{8}$, $\frac{1}{9}$, $\frac{3}{10}$!

8. Napiši imena vseh kovanih in papirnatih denarjev!

9. Postavi tù na mesto črtic primerne števnik:

Vérujem v — Boga. Imam — očí in ušesi, pa le — usta. Žabe imajo — nog. Ne žali — človeka! Človek ima — počútkov. V vročih krajih je — hudih zverin; pri nas je teh le —. Letos štejem — leto v — stoletji. — goldinarja je pet in dvajset krajcarjev. — metrov je — kilometer. Nobeno drevo ne pade na — mahljej. Zemlja preživlja — stvarí. Pravični greší vsak dan —. Pregovor pravi: »Brez — človeka bo lahko semenj«. »— igralcev še — petelina ne redí«. »— psov sné volka«. »Do — gre rado«. »V mlinu se — pové«. »Lažnik — zine, — laže«. »Pridna gospodinja — vogle podpira«. »Hitro začeto je — prijeto«. »Hitro pomagano je po —

pomagano«. » — krivičen krajcar — pravičnih sné«. »Krotkih ovec gre — v hlevce«. »Z — roko daje; z — pa jemlje«. » — ljudje — vedo«.

10. Poišči v berilu št. — vse števnike, in od vsakega povej, h kateri vrsti se šteje!

G l a g o l.

V o d i l a.

Kôsec kosí. Perica pêre. Drevó cveté. Kaj je s travo? Kaj je s perilom? Kaj je z drevesom?

Trava je pokošêna. Perilo je oprano. Drevo je razcveteno.

Besedi »kosí«, »pêre«, »cvetè«, »pokošeno«, »oprano«, »razcveteno« dopoveduje, kaj osebe ali reči delajo, ali v katerem stanu je katera.

Beseda, ki dopoveduje, kaj oseba ali stvar dela ali trpí, ali v katerem stanu je katera, imenuje se glagol.

Koga spoštuješ? Kaj greje zemljo? Spoštujem starše. Solnce greje zemljo.

Glagol »spoštujem« prehaja od tebe na starše, glagol »greje« pa od solнца na zemljo.

Glagol, kateri kaže tako djanje, ki prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je prehajalni glagol.

Tisti glagol pa, ki kaže tako djanje, ki ne prehaja na kako drugo osebo ali stvar, je neprehajalni glagol, n. pr.: Deček skače. Solnce sije.

O hudi uri se bliska, grmí in treska.

To dela neka moč, tretja oseba, ki se ne imenuje.

Glagoli, ki se rabijo samo v tretji edinji osebi, so brezosebni glagoli.

Vozim se. Bojiš se. Varuje se.

Jaz se vozim. Ti se bojiš. On se varuje.

Djanje »vozim se«, »bojim se«, »varujem se«, povrača se na osebo, katera kaj dela ali kaj trpí.

Glagoli, ki naznanjajo kako povračno djanje, so povračalni glagoli, in imajo naj večkrat pri sebi povračalni zaimek „se“.

Dodelam. Usedem se. Slečem se. Uležem se.

Djanje, ki ga naznanjajo glagoli, »dodelam«, »usedem«, »slečem«, »uležem«, se ravno zvrši ali dokončá.

Glagoli, ki naznanjajo dovršenje ali konec kakega djanja ali stanja, so dovršni glagoli.

Delam. Sédam. Slačiš se. Ulegaš se.

Djanje, ki ga naznanjajo glagoli »delam«, »sedam«, »slačim«, »ulegam«, trpí več časa.

Glagoli, ki naznanjajo trpeče djanje ali stanje, so nedovršni glagoli.

Glagoli so tedaj prehajalni, neprehajalni, brezosebni, povračalni, dovršni in nedovršni.

Pišem, pišeš, piše; piševa, pišeta, pišeta; pišemo pišete, pišejo.

Glagol se izpreminja ali sprega po osebah in številih.

Govorite, pišete.

To djanje se godí ravno zdaj; ta glagola sta v zdanjem času.

Zdanji čas ali zdanjik naznanja to, kar se zdaj godí.

Jutri bodete številili in brali.

To djanje se bode še le godilo; ti glagoli so v prihodnjem času.

Prihodnji čas ali prihodnjik naznanja to, kar se bo še le godilo.

Včeraj ste pobirali in nosili.

To djanje se je že zgodilo; ta glagola sta v preteklem času.

Pretekli čas naznanja, kar se je že zgodilo.

Kakor so vam bili starši naročili, tako ste storili.

Eno djanje se je zgodilo pred, potem še le drugo; uni glagol je v predpreteklem času.

Predpretekli čas naznanja, da se je kaj že pred zgodilo, potem še le drugo.

Glagol se izpreminja ali sprega po časih in sicer po zdanjem, prihodnjem, preteklem in predpreteklem času.

Deček jé.

To djanje se naznanja naravnost ali dolóčno; ta glagol je v dolóčnem naklonu.

Dolóčni naklon naznanja naravnost, kaj kdo dela, ali kaj se godí.

Deček bi jedel, ko bi kaj imel.

To djanje se naznanja kot negotovo in pogojno; ta glagol je v pogojnem naklonu.

Pogojni naklon naznanja negotovo in pogojno, kaj kdo dela, ali kaj se godí.

Trudni naj počiva!

To djanje nekaj želí ali vošči; ta glagol je v želelnem naklonu.

Želelni naklon naznanja, da se kaj želí ali vošči.

Počivaj, če si truden!

To djanje nekaj veléva; ta glagol je v velélnem naklonu.

Velélni naklon naznanja, da se kaj veléva, opominja, ali tudi prepoveduje.

Pregovor pravi: »Dajati je slajše, kot jemati«.

To djanje se ne ozira ali ne kaže na nobeno osebo; ta glagola sta v nedolóčnem naklonu, in sta nedolóčnika.

Nedolóčnik naznanja djanje, ki se ne ozira na nobeno osebo ali stvar.

Se grem učít.

To djanje nekaj namérja; ta glagol je v namenilnem naklonu, in je namenilnik.

Namenilnik naznanja djanje, ki se namérja.

Namenilnik je podoben nedolóčniku brez končnice **i**, in se rabi pri glagolih, ki kažejo kako premikanje.

Učenci stojé beró; so stoječi. Otrok oprímši hodi. Ne bodi pozabljen!

To djanje naznanja, kako se kaj godí, ali kakšna je kaka reč; ti glagoli so deléžniki.

Deléžnik naznanja, kako se kaj godí, ali kakšna je kaka reč.

Postopanje in pohajkovanje prinese pomanjkanje.

Ta imena so izpeljana iz glagolov »postopati«, »pohajkovati«, »manjkati«.

Glagol v podobi samostalnika imenuje se glagolni samostalnik ali glagolnik.

Glagolniki so srednjega spola, in se rabijo naj več v ednini.

Učitelj vpraša; učenec je vprašan.

Prvo djanje naznanja, da oseba, o kateri se govori, sama dela; drugo djanje pa kaže, da se z osebo nekaj godí.

Prvi glagol je v tvorni ali djavni, drugi v trpevni obliki.

Tvorna oblika kaže, da oseba ali reč, o kateri se govori, sama kaj dela.

Trpevna oblika kaže, da se z osebo ali rečjo kaj godí, ali da oseba ali reč kaj trpí.

Glagol se izpreminja ali sprega po obliki.

Glagol se tedaj v vsem vkup izpreminja ali sprega po osebah, številih, časih, naklonih in po obliki.

Zdanji in prihodnji čas, velélni naklon, deležnik zdanjega in preteklega časa v tvorni in trpevni obliki, glagolnik, nedolóčnik in namenilnik niso zloženi, in so nezložena obrazila.

Pretekli čas, pogojni, želelni in želelnopogojni naklon so zložena obrazila.

Šest vrst glagolov.

Pri spregi se glagoli razdeljujejo v šest vrst, in sicer

I. vrsta

obsega glagole, kateri svoje pregibne prirastke pristavljajo k čistemu deblu, n. pr.: nes-ti, pas-ti, pi-ti.

Ta vrsta pa se delí zopet v sedem razredov.

Prvi razred obsega tiste glagole, katerih deblo se končava na **d** ali **t**, n. pr.: god-em, plet-em

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

- Ednina. 1. pletem,
2. pleteš,
3. plete.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. pleteva, pleteve (vi),
2. pleteta, pletete (ti),
3. pleteta, pletete (ti).

- Množina. 1. pletemo,
2. pletete,
3. pletó, pletejo.

Velélni naklon.

- Ednina. 1. —
2. pleti,
3. pleti.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. pletiva, pletive (vi),
2. pletita, pletite (ti),
3. — —

- Množina. 1. pletimo,
2. pletite,
3. —

Deléžnik

zdanjega časa: I. pleté.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol
II. pletóča, pletóča, pletóče.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

preteklega časa

v tvorni obliki:	I. pletši,	pletša,	pletše,
	II. pletel,	pletla,	pletlo,
v trpevni obliki:	pleten,	pletena,	pleteno.
Glagolnik:	pletenje.		
Nedoločnik:	plesti.		
Namenilnik:	plest.		

Drugi razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **S** ali **Z**, n. pr.: nes-em, griz-em.

Spregajo se kakor glagoli prvega razreda, samo v nedoločniku se **Z** rad izpreminja v **S**, n. pr.: gristi.

Tretji razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnike **b**, **p**, **v**, n. pr.: skub-em, sop-em, plev-em.

Spregajo se kakor glagoli prvega razreda; pri končnikih **b** in **p** v nedoločniku vstavlja se **S**, n. pr.: skubsti, sopsti.

Četrty razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **g** ali **k**, n. pr.: strig-strizem, tek-tečem.

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. strizem,
	2. strižeš,
	3. striže.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. striževa,	striževe (vi),
	2. strižeta,	strižete (ti),
	3. strižeta,	strižete (ti).
Množina.	1. strizemo,	
	2. strižete,	
	3. strižejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. strizi,
	3. strizi.

Za moški spol.   Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. striziva,	strizive (vi),
	2. strizita,	strizite (ti),
	3. —	—

Množina.	1. strizimo.
	2. strizite,
	3. —

Deléžnik

zdanjega časa I. —

Za moški spol.   Za ženski spol.   Za srednji spol.

preteklega časa	II. strigoč (-žeč),	strigoča,	strigoče,	
	v tvorni obliki:	I. strigši,	strigša,	strigše,
		II. strigel,	strigla,	striglo,
v trpevni obliki:	strižen,	strižena,	striženo.	

Glagolnik: striženje.

Nedolóčnik: striči.

Namenilnik: strič.

Peti razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **m** ali **n**, n. pr.: žm-em, pn-em. Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. pnem,
	2. pneš,
	3. pnè.

Za moški spol.   Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. pneva,	pneve (vi),
	2. pneta,	pnete (ti),
	3. pneta,	pnete (ti).

Množina.	1.	pnemo,
	2.	pnete,
	3.	pnó, pnejo.

Velélni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	pnì,
	3.	pni.

*Za moški spol.**Za ženski in srednji spol.*

Dvojina.	1.	pniva,	pnive,
	2.	pnita,	pnite,
	3.	—	—

Množina.	1.	pnimo,
	2.	pnite,
	3.	—

Deléžnik

zdanjega časa: I. pné.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

	II.	pnóč,	pnóča,	pnóče,
preteklega časa				
v tvorni obliki:	I.	(raz)pénši,		
	II.	pel,	pela,	pelo.
v trpevni obliki:		pet,	peta,	peto.

Glagolnik: (raz)petje.

Nedolóčnik: peti.

Namenilnik: pet.

Šesti razred obsega tiste glagole, katerih deblo ima končnika **I** ali **R**, n. pr.: mel(j)-em, zr-em. Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1.	zrem,
	2.	zreš,
	3.	zre.

	<i>Za moški spol.</i>	<i>Za ženski in srednji spol.</i>
Dvojina.	1. zreva, 2. zreta, 3. zreta,	zreve (vi), zrete (ti), zrete (ti).
Množina.	1. zremo, 2. zrete, 3. zró, zrejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1. — 2. zri, 3. zri.
---------	----------------------------

	<i>Za moški spol.</i>	<i>Za ženski in srednji spol.</i>
Dvojina.	1. zriva, 2. zrita, 3. —	zriva (vi), zrite (ti), —
Množina.	1. zrimo, 2. zrite, 3. —	

Deléžnik

zdanjega časa: I. zré.

	<i>Za moški spol.</i>	<i>Za ženski spol.</i>	<i>Za srednji spol.</i>
preteklega časa	II. zróč,	zróča,	zróče,
v tvorni obliki:	I. (o)zrši (se), II. zrl,	zrla,	zrlo,
v trpevni obliki:	zrt, zrèn,	zrta, zrêna,	zrto ali zrêno.
Glagolnik:	zrtje,	zrênje.	
Nedoločnik:	zréti.		
Namenilnik:	zréť.		

Sedmi razred obsega tiste glagole, katerih deblo se končava s samoglasnikom, n. pr.: zna-m, de-m, bi-jem, ču-jem.

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina. 1. bijem,
2. biješ,
3. bije.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina. 1. bijeva,   bijeve (vi),
2. bijeta,   bijete (ti),
3. bijeta,   bijete (ti).

Množina. 1. bijemo,
2. bijete,
3. bijejo.

Velélni naklon.

Ednina. 1. —
2. bij,
3. bij.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina. 1. bijva,   bijve (vi),
2. bijta,   bijte (ti),
3. —   —

Množina. 1. bijmo,
2. bijte,
3. —

Deléžnik

zdanjega časa: I. bijé.

Za moški spol.   Za ženski spol.   Za srednji spol

II. bijoč,   bijoča,   bijoče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. (u)bivši,

II. bil,   bila,   bilo,

v trpevni obliki: bit,   bita,   bito.

Glagolnik: (u)bitje.

Nedolóčnik: biti.

Namenilnik: bit.

II. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu naj pred zlog ni (no), in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: merk-niti, dvig-niti.

Ti glagoli so največ dovršni glagoli.

Spregajo se vsi tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. dvignem (vénem),
	2. dvigneš,
	3. dvigne.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. dvigneva,	dvigneve (vi),
	2. dvigneta,	dvignete (ti),
	3. dvigneta,	dvignete (ti).
Množina.	1. dvignemo,	
	2. dvignete,	
	3. dvignejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. dvigni,
	3. dvigni.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. dvigniva,	dvignive (vi),
	2. dvignita,	dvignite (ti),
	3. —	—
Množina.	1. dvignimo,	
	2. dvignite,	
	3. —	

Deléžnik

zdanjega časa: I. — (vené),

*Za moški spol.**Za ženski in srednji spol.*

II. — (venoč),

(venóča),

(venóče),

preteklega časa

v tvorni obliki: I. dvignivši,

II. dvignil,

dvignila,

dvignilo,

v trpevni obliki: dvignjen (nen), dvignjena, dvignjeno.

Glagolnik: dvignjenje.

Nedoločnik: dvigniti.

Namenilnik: dvignit.

III. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu naj pred **é**, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: doné-ti, kipé-ti, grmé-ti.

Ta vrsta se deli v dva razreda. Prvi razred obsega tiste glagole, kateri imajo pri pregibanju še samo deblo. Ti-le so: šté, smé, gré, spé, imé.

Spregajo se kakor glagoli I. vrste sedmega razreda.

Drugi razred obsega tiste glagole, čigar deblo se v zdanjem času končava na **i** in v nedoločniku na **é**.

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.

1. želim,

2. želiš,

3. želí.

*Za moški spol.**Za ženski in srednji spol.*

Dvojina. 1. želiva,

želive (vi),

2. želita,

želite (ti),

3. želita,

želite (ti).

Množina.	1.	želimo,
	2.	želite,
	3.	želé, želijo.

Velélni naklon.

Ednina.	1.	—
	2.	žèli,
	3.	žèli.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	želiva,	želive (vi),
	2.	želita,	žélite (ti),
	3.	—	—

Množina.	1.	želímo,
	2.	želite,
	3.	—

Deléžnik.

zdanjega časa: I. želé,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. želèč, želéča, želéče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. želévši, želévša, želévše,

II. želel, želéla, želelo,

v trpevni obliki: želèn, želêna, želêno.

Glagolnik: želênje.

Nedolóčnik: želéti.

Namenilnik: želét.

IV. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu naj pred **i**, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: hval-i-m, nos-i-m, sod-i-m.

Spregajo se tako - le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. hvalim,
	2. hvališ,
	3. hvali.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. hvaliva,	hvalive (vi),
	2. hvalita,	hvalite (ti),
	3. hvalita,	hvalite (ti).

Množina.	1. hvalimo,
	2. hvalite,
	3. hvalijo.

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. hvali,
	3. hvali.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. hvaliva,	hvalive (vi),
	2. hvalita,	hvalite (ti),
	3. —	—

Množina.	1. hvalimo,
	2. hvalite,
	3. —

Deléžnik

zdanjega časa: I. hvalé,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. hvaleč, hvaleča, hvaleče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. hvalivši,

II. hvalil, hvalila, hvalilo,

v trpevni obliki: hvaljen, hvaljena, hvaljeno.

Glagolnik: hvaljenje.

Nedolóčnik: hvaliti.

Namenilnik: hvalit.

V. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu naj pred **a**, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: del-a-m, čuv-a-m, sek-a-m.

Ta vrsta se delí v štiri razrede.

Prvi razred obsega tiste glagole, ki obdržujejo **a** po vseh izpremembah.

Sprejajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. delam,
	2. delaš,
	3. dela.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. delava,	delave (vi),
	2. delata,	delate (ti),
	3. delata,	delate (ti).

Množina.	1. delamo,
	2. delate,
	3. delajo.

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. delaj,
	3. delaj.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. delajva,	delajve (vi),
	2. delajta,	delajte (ti),
	3. —	—

Množina.	1. delajmo,
	2. delajte,
	3. —

Deléžnik

zdanjega časa:	I. delaje,		
	<i>Za moški spol.</i>	<i>Za ženski spol.</i>	<i>Za srednji spol.</i>
preteklega časa	II. delajoč,	delajóča,	delajóče,
v tvorni obliki:	I. delavši,	delavša,	delavše,
	II. delal,	delala,	delalo,
v trpevni obliki:	delan,	delana,	delano.
Glagolnik:	delanje.		
Nedolóčnik:	delati.		
Namenilnik:	delat.		

Drugi razred obsega tiste glagole, katerih deblo se v zdanjem času končava na **i**, v nedolóčniku pa na **a**, n. pr.: piši-pišem, pis-a-ti.

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. pišem,
	2. pišeš,
	3. piše.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. piševa,	piševe (vi),
	2. pišeta,	pišete (ti),
	3. pišeta,	pišete (ti).
Množina.	1. pišemo,	
	2. pišete,	
	3. pišejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. piši,
	3. piši.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. pišiva,	pišive (vi),
	2. pišita,	pišite (ti),
	3. —	—
Množina.	1. pišimo,	
	2. pišite,	
	3. —	

Deléžnik

zdanjega časa: I. pisaje (pišé),

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. pisajoč (pisoč), pisajoča, pisajoče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. pisavši, pisavša, pisavše,

II. pisal, pisala, pisalo,

v trpevni obliki: pisan, pisana, pisano.

Glagolnik: pisanje.

Nedolóčnik: pisati.

Namenilnik: pisat.

Tretji razred obsega tiste glagole, katerih deblo se v nedolóčniku končava na **a**, v zdanjem času pa najraji na kak povikšan soglasnik, n. pr.: brati, bêrem; prati, pêrem.

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. berem,
	2. bereš,
	3. bere.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. bereva,	bereve (vi),
	2. bereta,	berete (ti),
	3. bereta,	berete (ti).

Množina.	1. beremo,
	2. berete,
	3. beró, berejo.

Velétni naklon.

Ednina.	1. —
	2. beri,
	3. beri.

*Za moški spol.**Za ženski in srednji spol.*

Dvojina.	1. beriva,	berive (vi),
	2. berita,	berite (ti),
	3. —	—

Množina.	1. berimo,
	2. berite,
	3. —

Deléžnik

zdanjega časa: I. beré,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. beróč, beróča, beróče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. bravši,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. bral, brala, bralo,

v trpevni obliki: bran, brana, brano.

Glagolnik: branje.

Nedolóčnik: brati.

Namenilnik: brat.

Četrty razred obsega tiste glagole, čigar deblo se v nedolóčniku končava na **a**, v zdajnjem času pa na samoglasnik, n. pr.: sejá-ti, seje, kova-ti, kuje.

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

Ednina.	1. sejem,
	2. seješ,
	3. seje.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. sejeva,	sejeve (vi),
	2. sejeta,	sejete (ti),
	3. sejeta,	sejete (ti).
Množina.	1. sejemo,	
	2. sejete,	
	3. sejejo.	

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. sej,
	3. sej.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. sejva,	sejve (vi),
	2. sejta,	sejte (ti),
	3. —	—
Množina.	1. sejmo,	
	2. sejte,	
	3. —	

Deléžnik

zdanjega časa: I. sejé, sejaje,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. sejóč, sejóča, sejóče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. sejavši,

II. sejal, sejala, sejalo,

v trpevni obliki: sejan, sejana, sejano.

Glagolnik: sejanje.

Nedoločnik: sejati.

Namenilnik: sejat.

VI. vrsta

obsega tiste glagole, kateri pristavljajo k deblu naj pred ova, ali po č, j, š, šč, in ž e va, in k temu še le pregibne prirastke, n. pr.: kup-ova-ti, kralj-eva-ti.

Spregajo se tako-le:

Zdanji čas.

- Ednina. 1. kupujem,
2. kupuješ,
3. kupuje.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. kupujeva, kupujeve (vi),
2. kupujeta, kupujete (ti),
3. kupujeta, kupujete (ti).

- Množina. 1. kupujemo,
2. kupujete,
3. kupujejo.

Velélni naklon.

- Ednina. 1. —
2. kupuj,
3. kupuj,

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. kupujva, kupujve (vi),
2. kupujta, kupujte (ti),
3. — —

- Množina. 1. kupujmo,
2. kupujte,
3. —

Deléžnik

zdanjega časa: I. kupujé, kupovaje,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. kupujóč, kupujóča, kupujóče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. —

II. kupoval, kupovala, kupovalo,

v trpevni obliki: kupovan, kupovana, kupovano.

Glagolnik: kupovanje.

Nedolóčnik: kupovati.

Namenilnik: kupovat.

Posebna sprega.

Posebno spregajo se glagoli: dáti, jésti, védeti, iti, hotéti, iméti, biti, in sicer prvi trije tako-le:

Zdanji čas.

- Ednina. 1. dam, jem, vem;
2. daš, ješ, veš;
3. dá, jé, vé.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. dáva, jéva, véva; dave (vi), jéve (vi),
veve (vi);
2. dasta, jésta, vesta; daste, (sti), jéste (sti),
veste (sti);
3. dasta, jésta, vesta; daste (sti), jéste (sti),
veste (sti).

- Množina. 1. damo, jémo, vemo;
2. daste, jéste, veste;
3. dadó, jedó, vedó.

Velélni naklon.

- Ednina. 1. —
2. daj, jej, védi;
3. daj, jej, védi.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. dajva, jéjva, vediva; dajve (vi), jéjve (vi),
vedive (vi),
2. dajta, jéjta, vedita; dajte (ti), jéjte (ti),
vedite (ti);
3. —

- Množina. 1. dajmo, jéjmo, vedimo;
2. dajte, jéjte, vedite;
3. —

Deléžnik

zdanjega časa: I. jedé, vedé;

*Za moški spol.**Za ženski spol.*

II. jedóč, vedóč;

jedóča, vedóča;

Za srednji spol.

jedóče, vedóče;

preteklega časa

v tvorni obliki: I. davši, jedši, vedevši;

II. dal, dala, dalo;

jel, jéla, jélo ali

jédel, jédla, jédlo;

vedel, vedela, vedelo;

v trpevni obliki: dan, dana, dano;

jeden, jedena, jedeno;

veden, vedena, vedeno.

Glagolnik: danje, jédenje, védenje.

Nedolóčnik: dati, jésti, védeti.

Namenilnik: dàt, jést, védet.

Iti, grem.

Zdanji čas.

Ednina. 1. idem, grem, gredem;

2. ideš, greš, grédeš;

3. ide, gre, gréde.

*Za moški spol. Za ženski in srednji spol.*Dvojina. 1. greva, gredeva, ideva; greve (vi), gredeve (vi),
ideve (vi);2. gresta, gredeta, ideta; greste (sti), gredete (ti),
idete (ti);3. gresta, gredeta, ideta; greste (sti), gredete (ti),
idete (ti);

Množina. 1. gremo, gredemo, idemo;

2. greste, gredete, idete;

3. grejo, gredó, idó, idejo.

Velélni naklon.

Ednina.	1. —	
	2. idi,	
	3. idi.	
	<i>Za moški spol.</i>	<i>Za ženski in srednji spol.</i>
Dvojina.	1. idiva,	idive (vi),
	2. idita,	idite (ti),
	3. —	—
Množina.	1. idimo,	
	2. idite,	
	3. —	

Deléžnik

zdanjega časa: I. gredé, idé;

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. gredóč, idóč; gredóča, idóča; gredóče, idóče;

preteklega časa

v tvorni obliki: I. (pridši) šedši, šedša, šedše;

II. (najdel) šel, šla, šlo;

v trpevni obliki: iden, idena, ideno.

Glagolnik: idenje (snidenje, najdenje).

Nedolóčnik: iti.

Namenilnik: it.

Hotéti, imeti.

Zdanji čas.

Ednina.	1. hočem, imam;
	2. hočeš, imaš;
	3. hoče, ima.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. hočeva, imava;	hočeve (vi), imave (vi);
	2. hočeta, imata;	hočete (ti), imate (ti);
	3. hočeta, imata;	hočete (ti), imate (ti);

- Množina. 1. hočemo, imamo;
2. hočete, imate;
3. hočejo, hoté, imajo.

Velélni naklon.

- Ednina. 1. —
2. hoti, imej;
3. hoti, imej.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. hotiva, imejva; hotive (vi), imejve (vi);
2. hotita, imejta; hotite (ti), imejte (ti).
3. —

- Množina. 1. hotimo, imejmo;
2. hotite, imejte;
3. —

Deléžnik

zdanjega časa: I. hoté, imaje (imé);

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. hoteč, imajóč; hoteča, imajóča; hoteče, imajóče;

preteklega časa

v tvorni obliki: I. —

II. hotel, hotela, hotelo ali
htel, htela, htelo;
imel, imela, imelo;

v trpevni obliki: hoten, hotena, hoteno;
imet, imeta, imeto.

Glagolnik: hotenje, imetje, imenje.

Nedolóčnik: hotéti, iméti.

Namenilnik: hotet, imét.

Pomožnik „biti“.

Glagol spregati pomaga glagol „biti“, ki se imenuje pomožnik ali pomožni glagol, in se tako-le pregiblje:

Nezložena obrazila.

Zdanji čas.

Ednina.	1. sem,
	2. si,
	3. je,

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. sva,	sve (svi),
	2. sta,	ste (sti),
	3. sta,	ste (sti).

Množina.	1. smo,
	2. ste,
	3. so.

Prihodnji čas.

Ednina.	1. bodem, bom;
	2. bodeš, bude;
	3. bode, bo.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. bodeva, bova; bodeve (vi), bove (vi);
	2. bodeta, bota; bodete (ti), bote (ti);
	3. bodeta, bota; bodete (ti), bote (ti).

Množina.	1. bodemo, bomo;
	2. bodete, boste, bote;
	3. bodo, bojo.

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. bodi,
	3. bodi.

Za moški spol.

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. bodiva,	bodive (vi),
	2. bodita,	bodite (ti),
	3. —	

Množina.	1.	bodimo,
	2.	bodite,
	3.	—

Deléžnik.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

zdanjega časa:	bodóč,	bodóča,	bodóče,	
preteklega časa				
v tvorni obliki:	I.	bivši,	bivša,	bivše,
	II.	bil,	bila,	bilo,
v trpevni obliki:		bit.		
Glagolnik:		bitje.		
Nedolóčnik:		biti.		
Namenilnik:		bit.		

Zložena obrazila.*Pretekli čas.*

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.	1.	sem bil,	sem bila,	sem bilo ;
	2.	si bil,	si bila,	si bilo ;
	3.	je bil,	je bila,	je bilo.
Dvojina.	1.	sva bila,	sve bile (i),	sve bile (i) ;
	2.	sta bila,	ste bile (i),	ste bile (i) ;
	3.	sta bila,	ste bile (i),	ste bile (i).
Množina.	1.	smo bili,	smo bile,	smo bila ;
	2.	ste bili,	ste bile,	ste bila ;
	3.	so bili,	so bile,	so bila.

*Pogojni naklon.***Za vse tri osebe.**

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.	bi bil,	bi bila,	bi bilo.
Dvojina.	bi bila,	bi bile (i),	bi bile (i).
Množina.	bi bili,	bi bile,	bi bila.

Želelni naklon.

- Ednina. 1. naj bodem, bom;
 2. —
 3. naj bode, bo.

Za moški spol.   Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. naj bodeva, bova; naj bodeve (vi), bove (vi);
 2. —
 3. naj bodeta, bosta; naj bodeve (vi), boste (sti).

- Množina. 1. naj bodemo, bomo;
 2. —
 3. naj bodo.

*Želelno - pogojni naklon.***Za vse tri osebe.**

Za moški spol.   Za ženski spol.   Za srednji spol.

- Ednina.   naj bi bil,   naj bi bila,   naj bi bilo.
 Dvojina.   naj bi bila,   naj bi bile (i),   naj bi bile (i).
 Množina.   naj bi bili,   naj bi bile,   naj bi bila.

Vzgleđ za pregibanje po vseh časih in naklonih.*Zdanji čas.*

- Ednina. 1. delam,
 2. delaš,
 3. dela.

Za moški spol.   Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. delava,   delave (vi),
 2. delata,   delate (ti),
 3. delata,   delate (ti),

Množina.	1. delamo,
	2. delate,
	3. delajo.

Velélni naklon.

Ednina.	1. —
	2. delaj,
	3. delaj.

Za moški spol.   Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1. delajva,	delajve (vi),
	2. delajta,	delajte (ti),
	3. naj delata,	naj delate (ti).
Množina.	1. delajmo,	
	2. delajte,	
	3. naj delajo.	

Prihodnji čas.

Za moški spol.   Za ženski spol.   Za srednji spol.

Ednina.	1. delal,	delala,	delalo	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bodem;} \\ \text{bodeš;} \\ \text{bode.} \end{array} \right.$
	2. »	»	»	
	3. »	»	»	
Dvojina.	1. delala bodeva,	delale (li) bodeve (vi);		
	2. » bodeta (bosta),	delale (li) bodete (ti),		
		(boste, sti);		
	3. » bodeta (bosta),	delale (li) bodete (ti),		
		(boste, sti);		
Množina.	1. delali,	delale,	delala	$\left\{ \begin{array}{l} \text{bodemo (bomo);} \\ \text{bodete (boste);} \\ \text{bodo.} \end{array} \right.$
	2. »	»	»	
	3. »	»	»	

Pretekli čas.

Za moški spol.   Za ženski spol.   Za srednji spol.

Ednina.	1. delal,	delala,	delalo	$\left\{ \begin{array}{l} \text{sem;} \\ \text{si;} \\ \text{je.} \end{array} \right.$
	2. »	»	»	
	3. »	»	»	

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	delala sva, delale (li) sve (svi);
	2.	» sta, » ste (sti);
	3.	» » » »
Množina.	1.	delali, delale, delala { smo;
	2.	» » » » { ste;
	3.	» » » » { so.

*Predpretekli čas.**Za moški spol.**Za ženski spol.*

Ednina.	1.	dodelal sem bil,	dedelala sem bila;
	2.	» si »	» si »
	3.	» je »	» je »

Za srednji spol.

dodelalo sem bilo,

» si »

» je »

Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	dodelala sva bila, dodelale (li) sve (svi) bile (li);
	2.	» sta » » ste (sti) »
	3.	» » » » » »

*Za moški spol.**Za ženski spol.*

Množina.	1.	dodelali smo bili,	dodelale smo bile;
	2.	» ste »	» ste »
	3.	» so »	» so »

Za srednji spol.

dodelala smo bila,

» ste »

» so »

*Pogojni naklon zdanjega časa.**Za moški spol.**Za ženski spol.**Za srednji spol.*

Ednina.	1.	delal,	delala,	delalo {
	2.	»	»	» { bi.
	3.	»	»	» {

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Dvojina.	1.	delala,	delale (i),	} bi	
	2.	»	»		
	3.	»	»		
Množina.	1.	delali,	delale,	delala	} bi.
	2.	»	»	»	
	3.	»	»	»	

Pogojni naklon preteklega časa.

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

Ednina.	1.	delal bi bil,	delala bi bila,	delalo bi bilo;
	2.	» » »	» » »	» » »
	3.	» » »	» » »	» » »

Za ženski spol.

Za srednji spol.

Dvojina.	1.	delala bi bila,	delale (i) bi bile (i);	
	2.	» » »	» » »	
	3.	» » »	» » »	
Množina.	1.	delali bi bili,	delale bi bile,	delala bi bila;
	2.	» » »	» » »	» » »
	3.	» » »	» » »	» » »

Želélni naklon zdanjega časa.

Ednina.	1.	naj delam,
	2.	—
	3.	naj dela.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Dvojina.	1.	naj delava,	naj delave (i);
	2.	—	—
	3.	naj delata,	naj delate (i).

Množina.	1.	naj delamo,
	2.	—
	3.	naj delajo.

Želélni naklon preteklega časa.

Za moški spol. Za ženski in srednji spol.

Ednina.	1.	naj sem delal, naj sem delala, naj sem delalo;
	2.	—
	3.	naj je delal, naj je delala, na je delalo.

- Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.*
- Dvojina. 1. naj sva delala, naj sve delale (i), naj sve delale(i);
 2. —
 3. naj sta delala, naj ste delale (i), naj ste delale(i).
- Množina. 1. naj smo delali, naj smo delale, naj smo delala;
 2. —
 3. naj so delali, naj so delale, naj so delala.

Želélno-pokojni naklon zdanjega časa.

- Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.*
- Ednina. 1. naj bi delal, naj bi delala, naj bi delalo;
 2. » » » » » » » » »
 3. » » » » » » » » »

Za ženski in srednji spol.

- Dvojina. 1. naj bi delala, naj bi delale (i);
 2. » » » » » »
 3. » » » » » »
- Množina. 1. naj bi delali, naj bi delale, naj bi delala;
 2. » » » » » » » » »
 3. » » » » » » » » »

Želélno-pogojni naklon preteklega časa.

- Za moški spol. Za ženski spol.*
- Ednina. 1. naj bi bil delal, naj bi bila delala;
 2. » » » » » » » »
 3. » » » » » » » »

Za srednji spol.

- naj bi bilo delalo;
 » » » »
 » » » »

- Za moški spol. Za ženski in srednji spol.*
- Dvojina. 1. naj bi bila delala, naj bi bile (i) delale (i);
 2. » » » » » » » »
 3. » » » » » » » »

Za ženski spol.

- Množina. 1. naj bi bili delali, naj bi bile delale;
 2. » » » » » » » »
 3. » » » » » » » »

Za srednji spol.

naj bi bila delala;

" " " "

" " " "

Deléžnik

zdanjega časa: I. delaje,

Za moški spol. Za ženski spol. Za srednji spol.

II. delajóč, delajóča, delajóče,

preteklega časa

v tvorni obliki: I. dodelavši,

II. delal, delala, delalo,

v trpevni obliki: delan, delano, delano,

Glagolnik: delanje.

Nedolóčnik: delati.

Namenilnik: delat.

V a j e.

1. Napiši, kaj delajo oče, mati, hlapec, dekla, mizar, tesar, strugar, zidar, kovač, čevljar, krojač, voznik, čolnar, vrtnik, lovec, ribič, rudar, trgovec!

Kaj dela pes, konj, osel, krava, vol, ovca, koza, miš, mačka?

Kaj dela, reka, potok, veter, kolo, krogla, voz, čoln, dim, zastava, veriga, mlin, slap?

Kaj se godí s pečjo? kaj z blagom, kaj s pesmijo? kaj se godí z umazano posodo? kaj s smetmi? kaj s prahom?

Kaj dela drevo, listje, setev, sneg, led, solnce, luna?

2. Kdo orje? Kdo sadí? Kdo žanje? Kdo kosí? Kdo mlati? Kdo pase? Kdo hodi? Kdo jezdi? Kdo spi? Kdo počiva? Kdo uka? Kdo zdihuje? Kdo joka?

Kdo laja? Kdo poje? Kdo cvili? Kdo cvrčí?
 Kdo čivka? Kdo žvrgolí? Kdo šumí? Kdo gruli? Kdo
 pikne? Kdo se leví? Kdo gloda?

Kaj bučí? Kaj doní? Kaj zvoní? Kaj zvenčí?
 Kaj zvižga? Kaj pokeče (poketá)? Kaj se siplje? Kaj prší?

Kaj je glajeno? Kaj je nošeno? Kaj je topljeno?
 Kaj je razbeljeno? Kaj je ustrjeno? Kaj je vsejano? Kaj
 je posekano?

Kaj kalí? Kaj raste? Kaj cvetè? Kaj zelení?
 Kaj zorí? Kaj tlí? Kaj pripeka? Kaj se suší? Kaj véne?
 Kaj sahne?

3. Poišči v teh-le pregovorih glagole, in zapiši
 posebej prehajalne, neprehajalne, brezosebne in povračalne:

Reče, ne poseka. Slepce slepca vodi; oba padeta
 v jamo. Blago odide, um pride. Bog daja, Bog jemlje.
 Bog oblači, Bog prevedri. Človek obrača, Bog obrne.
 Leta visoko, pade globoko. Obljuba dolg dela. Sila kola
 lomi. Smrt pobíra, ne izbíra. Nesreča ne spí. Jaz jokam,
 ti poješ. Bolí me. Otrok se igra, mož se zanaša. Bedak
 se smeja, modri premišljuje. Bliska se, grmí! Bog govori.

4. Poišči v teh-le pogovorih in pregovorih dovršne
 in nedovršne glagole:

Oblečem se, obujem se, počešem se, umijem se.
 On me udari, jaz ga objamem. Lepa pesem nebo odpéra,
 daje veselo srce, tolaži dušo, preganja skrbi. On mi
 posojuje, jaz mu vračam. Majhen lonc hitro skipí. Človek
 veliko pretrpí. S časom vse mine.

5. Povej, kaj delaš ti! povej svojemu tovarišu, kaj
 dela! povej, kaj dela kdo drugi!

Povej, kaj delata vi dva! povej svojima tovari-
 šema, kaj delata! povej, kaj delata una dva!

Povej, kaj delati ve dve! povej svojima tovari-
 šicama, kaj delate! povej, kaj delate uni dve!

Povej, kaj delate vi! povej svojim tovarišem,
 kaj delajo! povej, kaj delajo drugi!

6. Napiši, kaj delajo ljudje zdaj na polji, kaj so delali popred, kaj bodo delali pozneje!

7. Povej to-le naj pred v preteklem, potem pa v prihodnjem času:

Dan se daljša, noč se krajša. Sneg kopní, led se taja. Travniki zelené. Tice prihajajo, gnjezdijo, valé, cvrčé; kukavica kuka, škrjanec drobní. Čebele rojijo, med nanašajo. Vijolice cvetejo. Drevesa poganjajo. Vrtnik koplje, sadí. Kmet orje, seje. Žanjice žanjejo. Mlatiči mlatijo. Otroci se kopljejo. Dan se krajša, noč se daljša. Megle se vlačijo. Dežuje, mrzel veter vleče; listje rumení, véne, spada. Tice odhajajo. Ljudje spravljajo pridelke. Sneg pade. Vse počiva.

8. Odgovori popolno tem vprašanjem: Kaj je Bog v začetku ustvaril? Kaj je Bog za človeka zasadil? Kaj je Bog rekel zapeljivi kači? kaj Evi? kaj Adamu? Kje je bil odrešenik rojen? Kdaj bode zveličar zopet prišel?

9. Poišči tù glagole, in povej, v katerem času kažejo djanja:

V šolo hodim, se učim, ubogam. Ti se bodeš izbrusil, zlikal. Seljan trebi goščo, obdeluje zemljo. Bode pridelal. Vročina je pritiskala. Ljudje so se potili, cvetice so venele, živina je sence iskala. Drevesa, ki smo jih bili zasadili, so nam usahnila. Ko smo travnik kosili, smo si bili koscev najeli. Smrt je ustrelila, ni zgrešila. Kadar bode umrl, bode molčal.

10. Poišči tù glagole, in povej, v katerem naklonu so: Delaj in moli! Mladi, starega spoštuj? Pes tuli, lačen je; jedel bi, ko bi kaj imel. Hlapec naj bi delal, če misli služiti. Stradaj, lenuh! Prijatelj je umrl; naj v miru počiva!

11. Napiši djanja v nedolóčniku, ki so tim-le nasprotna: delati, vprašati, sovražiti, škodovati, dajati, odpérati, grajati, povikševati, kupovati, stati, gledati, mižati, voziti se.

12. Kam gre orač? kam sejalec? kam kosec? kam plevica? kam žanjica? kam pastir? kam trudni?

13. Oznamenite razne deléznike v naslednjih djanjih:

Čez prag stopaje izročam se Bogu. On mi je pripovedoval, jaz sem ga strmé poslušal. Prebiraje dobre spise se vadimo pisati. Stojéč mlin ne ropoče. Molčeči ne dela razprtij. Mimo gredé sem ga pozdravil. Leteča muha pikne. Dež se je ulil; delavci, pustivši delo, gredo pod streho. Daj se poučiti, pa tudi posvariti! Slabo drevo bode posekano in v ogenj vrženo. Oponošen dar je črn pred Bogom. Pisan travnik me mika. Obdelována njiva rodi.

14. Izpelji iz teh-le glagolov glagolnike: sopsti, skubsti, brésti, péči, tleči, vleči, sedeti, trpeti, ječati, kričati, kuriti, svariti, motati, pisati, rezati, trkati, zadrževati, darovati, gospodovati, pričakovati, zaničevati, spoštovati!

15. Povej od teh-le djanj vse, kar koli veš:

Ko bi v šoli darove dobivali, bi nekateri otroci raji v šolo hodili. Nabirajte si lepih naukov, devljite si jih v srce! Osrečevali, osrečili vas bodo. Učil se bom, dokler bom živel. Stari oče so mi rekli: »Kruh, sol jej, pravico govori!« Ubogal jih bodem. Bolje poslušati, kakor skušati. Mati so me klicali: »Idi k mizi brat!« Bral sem; pohvaljeno je bilo moje branje.

16. Povej djanja v vseh mogočih časih in naklonih:

Drevo raste. Pes grize. Pevki pojete. Mlinar melje. Pekar peče. Brivec brije. Oče mignejo, otroci ubogajo. Solnce blišči. Učenec šteje. Zvon doní. Veter bučí. Čebele rojijo. Ribe plavajo. Veverica gloda. Šetava se. Pes liže. Vrtavka pleše. Kosec kleplje. Kopljemo. Mlatite. Tarejo. Péstunja ziblje. Ogenj žgè. Kovač kuje. Učenec napreduje. Praznujemo. Oče pripoveduje. Veselite se! Delo je dodelano.

P r e d l o g.

V o d i l a.

Pesem pravi: »Življenje je cesta čez plan, čez goré«. »Prazno je delo brez sreče z nebes«. Pregovor pravi: »Krava pri gobcu molze«.

Besede »čez«, »z«, »pri« se drugim besedam predlagajo, in kažejo razmere, v katerih so stvari mej soboj.

Besede, katere se drugim besedam predlagajo, in kažejo razmére, v katerih so osebe ali reči, imenujejo se **predlogi** ali **razmerniki**.

Predlogi so neločljivi in ločljivi.

Neločljivi izgubé pomen, če se ločijo od besede, n. pr.: pre-hvaliti, pro-dajati, vz-digovati.

Ločljivi pa tudi sami za se kaj pomenijo, n. pr.: do, iz, nad, ob . . .

Krog hiše je drevje. Zraven hiše je vrt.

Samostalnik s predlogom je tù v roditniku.

Grem k očetu. Sem bil šel k gospodu.

Samostalnik s predlogom je tù v dajalniku.

Skozi vrata hodimo v hišo.

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

Sem bil pri maši.

Samostalnik s predlogom je tù v mestniku.

S kom govoriš? Z bratom govorim.

S čim govoriš? Z jezikom govorim.

Samostalnik s predlogom je tù v družilniku.

Kam je tič zletel? Tič je zletel na drevo.

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

Kam greš? V gozd grem.

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

Kje si bil? V gozdu sem bil.

Samostalnik s predlogom je tù v mestniku.

Za dné sem vstal.

Samostalnik s predlogom je tù v roditniku.

Za grm se je skrìl.

Samostalnik s predlogom je tù v tožilniku.

Za grmom je skrit.

Samostalnik s predlogom je tù v družilniku.

Predlogi devajo svoj samostalnik vselej v kak sklon.

Ti-le predlogi devajo svoj samostalnik v roditnik: brez (bez), do, iz, od, izmed (izmej), izzad, izpod, izpred, izza, bliz (blizo), gledé, mimo, okoli, okrog, krog, poleg, prek, razen, zunaj, vštric, takraj, tostran, unkraj, tik, znotraj, više, zraven, dnù, konec (konci), kraj, mestu (namestu), sredi, vpričo, vrhi, vsled, zárad, zboga (zbog), za delj, za stran.

Predloga „k“ (h) in „proti“ devata svoj samostalnik v dajalnik.

„k“ izpreminja se časi v „h“ pri besedah, ki se začénjajo z ostrimi soglasniki: c, k, s, t, n. pr.: Veslar veslá h kraju.

Ti-le predlogi devajo svoj samostalnik v tožilnik: čez (črez), skoz, raz, zoper, vz.

Predlog „pri“ deva svoj samostalnik v mestnik.

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „o d k o d“? svoj samostalnik v roditnik, na vprašanje „s

kom“? ali „s čim“? pa v družilnik: s (so, se), z (ž).

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „kam“? svoj samostalnik v tožilnik, in na vprašanje „kje“? pa v mestnik: na, po, v, ob; „o“ dobiva vselej mestnik.

Ti-le predlogi devajo na vprašanje „kam“? svoj samostalnik v tožilnik, in na vprašanje „kje“? pa v družilnik: med (mej), nad, pod, pred.

Predlog „za“ deva samostalnik

1. v rodilnik, ki poménja kak čas ali klic, n. pr.: za večera, za Bóga!

2. v tožilnik, kadar poménja za koliko, namestu in kraj na vprašanje „kam“?, n. pr.: koliko si dal za novo knjižico? Sin gre za očeta v boj. Za drevo se je skrila;

3. v družilnik, kadar poménja kraj na vprašanje „kje“? n. pr.: Za drevesom je skrit.

V a j e.

1. Poišči v teh-le pregovorih predloge, in povej, v kateri sklon devajo svoj samostalnik:

Bob ob steno meče. Vodo v Savo nosi. Dlako na čvetero cépi. Iz dežja pod kap. Kupil bi ga za otrobi. Mačko h klobasi za varuha. Po vetru plajšč obrača. Pod mernik luč stavi. Z oljem gasí ogenj. S trebuhom za kruhom. On je tič brez perja. Brez glave storjeno je skaženo. Ni planine brez doline. Brez potú ni medú. Gre skoz les, ne vidi dreves. Izpred očí, iz misli. Tik sreče nesreča preží. Kraj suhega tudi surovo gorí. Me pravico in krivico ni srede. Lenuh ob setvi malo žanj.

2. Stavi tû namesto črtic razmernike:

Sava izvira — Gorenjskem — Triglava; teče — Radovljice, Kranja, Šmarijne gore, — Zalogom, — litijsko dolino, — Zagorjem; tû dela mejo — Kranjsko, Štajersko; potem teče — Hrvatsko; — Hrvatskega se obrne — Gránico — Beligradu izliva se — Donavo. Donava pride — nemških deželá, gre — Dunaja — Ogerskem — Turško, izliva se — Črno morje. — Štajerskem teče Mura — Gradca, izteka se — Dravo; Drava pride — Tirolskega — Koroškem, gre — Maribora — Hrvatsko, izliva se — Donavo. — štajerskih vodá izlivajo se naravnost — Donavo: Truna, Aniža, Raba, Drava. Aniža teče — Salcburškega — Gornjo Avstrijo — Štajersko; prihajaje — to deželo, odhajaje — nje vije se — soteskami, — srednjem teku valí se — dolini.

3. Sestavi te-le samostalnike, glagole in predloge:

Mladost, živeti, brez skrb. Zárad, lenoba, lenuh stradati. K, hud, pes, ne hoditi. Čez, trnje, ne skakati. Skoz, zid, z, glava, ne riniti. Pri, izvir, voda zajemati. S, konj, ne pasti. Z, roke delati, ne igrati. Po, nevihta, solnce, sijati. Ob, hiša, stati, drevje. Človek, ne živeti, ob kruh. O, žetev, kazati se, pridelek.

4. Odgovori popolno tem vprašanjem: Kdaj gre namestu dežja sneg? Kdaj gre toča? Kje so oblaki? Kam teče vsaka reka? Kje leží sneg po zimi? Kdaj imamo potice, kdaj pirhe? Kdaj je bil zveličar rojen (cesar August)? Kdaj se za hleb kruha njiva kupi?

5. Poišči v berilu pod št. — vse predloge, in zapiši, v katerem sklonu so s samostalnikom!

P r i s l o v.

Vodila,

Tukaj so učenci, tam učenke.

Besedi »tukaj«, »tam« znanite kraj, t. j., kje se kaj godí.

Jeseni vsa narava umira.

Beseda »jeseni« znani čas, t. j., kdaj se kaj godí.

Visoko letal, nizko padel.

Besedi »visoko«, »nizko« znanite način, t. j., kako se kaj godí.

Bog nam pošilja križe zato, da bi nas ponižal.

Beseda »zato« znani vzrok, t. j., zakaj se kaj godí.

Besede, ki znanijo kraj, čas, način ali vzrok, imenujejo se prislovi.

Vsak pridevnik je tudi prislov, n. pr.:
Pastirska piščalka lepo poje.

Prislovi na vprašanje „kje“? so: tù, tu-le, tukaj, tà-m-le, tamkaj, onde, ondukaj, povsódi, drugodi, nekdé, kjer (kder), kjerkoli, nikjer, zunaj, dôli, gôri, zgôraj, nótri, iznótra, sprédi, spodaj, srédi, zádi, zraven, poleg . . .

Prislovi na vprašanje „kam“? so: sèm, lesem, semkaj, sem ter tje, sem ter tam, drugam, nikamor, vèn, vènkaj, nazáj, naprèj, stráni . . .

Prislovi na vprašanje „kod“? so: tod, le-tod, tod-le, todkaj od tod, dotlé, ondot, drugod, kod, nekod, koder koli, nikod . . .

Prislovi na vprašanje „kdaj“? so: sedaj, (zdaj), zdajci, danes (denes), nocoj, vspomladi, jeseni (jesen), jutri, letos, precej, skoro, kmalu, novič, drugóč, potém, še le, drévi, nekday, že (užé), tedaj, ondaj, včeraaj, davi, sinoči, dan danes, lani, davno, zjutraj, zvečer, pozno, sicer, obsoré, obkoré, obtoré, doslé, dotlé, potlej, doklé, odklé.

Prislovi na vprašanje „kolikrat“? „doklé“? so: tolikokrat, tolikrat, dostikrat, malokrat, redko, obojič, trojič, neprenehoma, neprestano, zdržema, vekoma, vekomaj, zmirom, zmiraj, zmir, vsegdar, vselej, zopet, spet, največ, vedno, z nova.

Prislovi na vprašanje „koliko“? so: toliko, enóliko, nekaj, nič, kolikor koli, dôsti zadôsti, dovolj, jako, zeló, silno, močno, vele, kómaj, toliko da, le, prav, precèj, premalo, prevèč, vsaj, zgol . . .

Prislovi na vprašanje „kako“? so: tako, takisto, enako, nikako, nikakor, inako, inace, drugače, bolj, mari, nalašč, zastonj, napak, na ravnost, narazno, na dvoje, na robe, nenadoma hitro, naglo, berzo, počasi, posebej, posebno, samotèž, skrivaj, tikoma, vedoma, vidoma, vkup, skup, skupaj, všeč, po godi, zaporedoma, vznak, cenó . . .

Prislovi na vprašanje „zakaj“? so: zato, torej, zatoraj, tedàj, za tega delj . . .

Trdilni prislovi: da, kaj pa, kako pak, to je, to je da, to se vé, vsekako, gotovo, pač, da, pač je res, res . . .

Nikavni prislovi so: ne, nikar, nikakor . . .

Dvomljivi prislovi so: blez, blezo, bojé da, neki, neki da, lahko da, menda, morda, more, biti, javaline, težko . . .

Pojasnilni prislovi so: s kratka, zlasti, prav za prav, sploh, v obče . . .

V a j e.

1. Povej in zapiši: Kje je Bog? Kam se megla vzdviguje? Kdaj drevesa cvetó? Kdaj listje rumení? Kdaj molimo čez dan? Kolikrat treši na zemljo? Doklé bo naša duša živela? Koliko blaga bode človek soboj na uni svet nesel? Kako teče železni hlaçon? Kako trgovci prodajajo? Zakaj kmet seje? Zakaj se učenec učí?

2. Poišči tù prislove, in povej, katerim vprašanjem odgovarjajo in kako se imenujejo:

Mnogo ljudi je na svetu, pa malo jih je zelo modrih. Vedno moramo iti naprej, ne nazaj. Koder koli solnce sije, naj prijaznost klije! Zjutraj lahko delamo. Gotovo da! Tù nas vse kmalu mine. Tù sejemo, tamkaj bodemo želi. Nikar preveč ne navezujmo srca na prazne reči! Veliko imaš še katerikrat, a dosti nikoli. Morda misliš večno živeti?

3. Poišči v berilu št. — vse prislove, in povej o njih vse, kar koli veš!

V e z n i k.

Vodila.

Zlato in srebro je žlahtna ruda. Črta je ravna, ali kriva. Škrjanec je nekaj zrnje, nekaj žuželke. Sin je večí, nego oče. Voda pogasí ogenj, olje pa povekša plamen.

Besedice »in«, »ali«, »nekaj«, »nego«, »pa« vežejo besede. Imenujejo se vezniki.

Vezniki so besedice, kateri vežejo posamne besede in cele misli.

Vezniki so vezalni, protilni in ločilni, trdilni in sklepalni, potem krajevni in časovni, načinní in vzročni.

Vežalni vezniki so: i, in, ino, pa, ter, tudi, ne le—ampak tudi, ne—ne, ni—ni, niti, —niti, tako—kakor dalje, potem, potlej, h temu, na to, vrh tega, naposled, časi—časi, nekaj—nekaj, nekoliko—nekoliko, zdaj—zdaj, zdaj—zdaj, kakor, kot, namreč, zlasti, posebno, sosebno, češ . . .

Protalni in ločilni so: a, ali, no, pa, pak, toda, le, samo, samo da, vender, vender le, ne—ampak, ne—nego, ne—temuč, nikar, bodi—bodi, bodi si—bodi si . . .

Trdilni in sklepalni vezniki so: saj (vsaj, sej), sicer, drugače, inako, kajti, zato, zatorej, torej, zaradi tega, za tega delj, tedaj, takisto, vsled tega . . .

Krajevni in časovni vezniki so: kjer, kjerkoli, kámor, kámor koli, kádar, kedár, dokler, do kar, kar, ka, odkar, predno, kákor, čim, s čim . . .

Načinski vezniki so: kákor—tako, kolikor—toliko, čim—tem . . .

Vzročni vezniki so: ko, ker, če, ako, samo. da, da le, naj—si, dasi, dasitudi, ako tudi, če tudi . . .

V a j e.

1. Poišči tû veznike, in povej kako se imenujejo:

Zdrava lica so bela in rudeča, kakor mleko in kri. On lepo piše od konca do kraja. Skrbi za zdravje, toda ne mehkuži se! Ne delaj zavoljo dobička! Roka roko umiva, lice pa obedve. Ako ni lepo, saj tudi ni drago. Ne povej vsega, kar veš! Čednost bolj lepša, kakor zlato

in srebro. Manj ko govoriš, toliko več poslušaj! Varičnost in dobrotelost se vjemate; ali skopost dela kamnito srce. Pridni ne umrje od glada; kajti pridnemu pogleda sicer glad skozi okno; toda v hišo mu ne pride. Ako ne teče, pa kaplje.

2. Postavi tù namestu črtic primerne veznike:

Bog je večer; — je vselej bil, je — bo vselej. Bog je vsegaveden; — vé vse, — naše naj skrivnejše misli. Tice nam koristijo, — jih nikar ne preganjajte! Lito železo je mehkeje — jeklo, — se dá piliti — vrtati. Vsi sesalci imajo rudečo, toplo kri — dihajo s plučí; kit ima — toplo kri — diha s plučí — je — sesalec. Ribe ne dihajo s plučí, s škrgami.

3. Prepiši — povest iz berila, in podčrtaj vse veznike!

Medmet.

Vodila.

Pastirji so šli domov, in so ukali: „Ju, ju, ju!“

Deček je padel, in je zavpil: „Ojoj!“

Deklica se je opekla, in je zavpila: „As!“

Oče so mlatičem djali: „Nujte, nujte!“

Mlatiči so udarili: „pik! pok; pika! pok!“

Besedice „ju!“ „ojoj!“ „as“, „nujte“, „pik!“ „pok!“ naznanjajo občutke in posnamejo glasove.

Besedice, ki naznanjajo občutke ali posnemajo kake glasove, imenujejo se medmeti.

Medmeti za občutke so:

veseli glasovi: ha, ha! ala! ju! juhuhu!
hopsasa! hajsasa! blagor!

žalostni glasovi: ah! oh! uh! oj! joj! ojoj!
gorjé!

čudilni glasovi so: o! da te! da te vender!
kaj še!

nepričakovalni glasovi: hohó! ne pa! vender
ne! predrta reč!

podbudni glasovi: nujte! údri! primi! drži!
klicni, tihi glasovi: st! pst! i nu! čaj! čajte!
slišiš! ne! nikar!

bolečni glasovi: as! asa! oh! oh prejóh! joj!
prejoj!

nepovoljni glasovi: ba! péj! péj te bodi!
Voščila so: Z Bogom! Zdrav ostani! Bog
daj! Bog ne daj! Bog daj dobro srečo! Bog te
sprimi! Živio! Slava!

Glasovi, s katerimi živali kličemo, odganjamo
ali zavračamo, so: muc, muc! kec! hej! les! ajs!
Posnemalni glasovi so: pik pok! lop! plèsk!
trèsk!

V a j e.

1. Kako rečeš, kadar veselo poskočiš?
Kako zdihuješ, kadar si žalosten!
Kako rečeš, kadar te kaj zabolí?
Kako reče učitelj, kadar otroci šumé?
2. Kako rečeš, kadar srečaš svojega prijatelja?
Kako se poslovljaš od njega?
Kako rečeš, kadar prideš k delajočemu človeku?
Kako ti delavec odgovarja?
3. Kako kličeš pesa, mačko, kokoši?
S katerimi glasovi odganjaš te živali?
4. Kako ropoče v mlinu?
Kako žvižga železni hlapon?
5. Prepiši iz berila pesem —, podčrtaj medmete,
in povej, kakšni glasovi so!

Drugi del.

S t a v e k.

Prosti in zloženi stavek.

Vodila.

Deček je učenec. Deček je vesel. Deček poje. Škrjanec je tica. Škrjanec je rujav. Škrjanec se vzdviguje. Vijolica je cvetica. Vijolica je modra. Vijolica cvetè. Detelja je rastlina. Detelja je zelena. Detelja raste. Detelja je pokošena.

O vsaki osebi ali stvari lahko kaj mislimo, govorimo ali pišemo, in sicer to, kaj je, kakšna je, kaj dela ali kaj se z njo godí.

Svoje misli in čute razodevamo v stavkih.

Stavek je misel, ki jo povemo, ali zapišemo.

Hlapec dela. Hlapec ne dela. Ali hlapec dela? Hlapec, delaj! Naj bi hlapec delal!

Kadar govorimo ali pišemo, vselej kaj pripovedujemo ali trdimo, ali odrekujemo ali zani-kamo, ali pa kaj vprašamo, velevamo ali želimo.

Svoje misli razodevamo tedej trdilno, ali nikavno, in sicer naznanjevaje ali pripovedovaje, vpraševaje, velevaje ali želevaje.

Vsak stavek ima dva glavna dela: osebek in dopovedek.

Osebek je oseba ali reč, o kateri govorimo.

Dopovedek je to, kar o osebkju dopovedujemo.

Po osebkju vprašamo s vprašanjem „kdo“ ali „kaj?“

Osebek more biti: samostalnik, pridevnik, števnik, zaimek, glagolov nedoločnik ali velélnik, in tudi vsaka druga beseda, če se o njej kaj pripoveduje.

Včasi je pa osebek tudi skrit v dopovedku, n. pr.: Beri! piši! Hvalijo ga (ljudje).

Dopovedek more biti: samostalnik, pridevnik, ali glagol.

Stavek, kateri ima le osebek in dopovedek, imenuje se goli stavek.

Deček je priden učenc. Zdrav deček je vesel! Deček poje pesmi. Škrjanec je poljska tica. Poljski škrjanec je rujav. Škrjanec se v kvišku vzdviguje. Vijolica je dišeča cvetica. Cveteča vijolica je modra. Vijolica cvetè vspomladi. Detelja je koristna rastlina. Detelja raste na polji. Zrela detelja na polji je pokošena.

V teh stavkih imata osebek in dopovedek še druge besede, ki jih pojasnujejo, ali dopolnujejo.

Stavek, kateri ima mimo osebkja in dopovedka še druge besede, katere osebek ali dopovedek, ali pa oba pojasnujejo ali dopolnujejo, imenuje se razširjen ali izobražen stavek.

Gol, ali razširjen stavek je prost stavek.

Kokoš vodo pije, in na Boga gleda. Dela je dovelj, a delavcev manjka. Počakaj, sej nisi voda! Kogar kača piči, boji se zvite vrví. Greh stori, da človek pozabi na Bogá. Star pregovor pravi: Česar se Anžek naučí, to tudi Anže zna. Ni vse zlato, kar se sveti. Vsaka tica rada letí tje, kjer se je izvalila. Dokler je drevce mlado, ga lahko pripogneš. Kakor si boš postlal, tako bodeš ležal. Nič na svetu ni tako skrito, da bi ne postalo očito. Ko bi spoznali, kaj je čas, dobro bi ga obračali.

Tù se združita dva ali več stavkov v eno celoto.

Ako se združita dva ali več prostih stavkov v eno celoto, izobrazí se združen ali zložen stavek.

Ako ima v združenih stavkih vsak stavek sam o sebi svoj popolni pomen, imenuje se taka celota **p r i e d n o - z l o ž e n** stavek ali **p r i e d j e**.

Ako pa ima v združenih stavkih le en sam stavek poglavitno misel, drugi stavki pa ga le pojasnujejo ali dopolnujejo, imenuje se taka celota **p o d r e d n o - z l o ž e n** stavek ali **p o d r e d j e**.

Stavek, ki obsega poglavitno misel, je glavni stavek; stavki pa, ki dele glavnega stavka le pojasnujejo ali dopolnujejo, so **p o s t r a n s k i** ali **o d v i s n i** stavki.

Glavni stavki mej soboj, pa tudi glavni stavki s postranskimi stavki vežejo se naj več z vezniki in záimki.

Prosti pa tudi zloženi stavki nimajo vselej vseh besedí, ki se že po sebi razumevajo, n. pr.: Ves svet (je) oko božje. Navada (je) železna srajca. Bog (bodi z vami)! Dobro jutro! Dober dan (Bog daj)!

V a j e.

1. Povej v polnih stavkih, kaj je jablana, bezeg, ajda, lan, vrtnica, volčja jagoda, čebela, belouška, gos, kokoš, konj, medved!

2. Povej v polnih stavkih, kakšne so te-le reči: kamen, demant, svinec, sol, glina, kreda, apno, žveplo, ogel, bob, grah, dren, buča, goba, jagoda, jelka, grozdje, klasje, cvetje!

3. Povej v polnih stavkih, kaj dela tesar, vrvar, lovec, pes, žaba, riba, tica! kaj se godí z meglo, s snegom, z žitom, s travo!

4. Povej od vsake teh-le oseb ali reči, kaj so, kakšne so, daj delajo, ali kaj se z njimi godí: mlinar, petelin, krompir, šota, brana, solnce, zarja!

5. Povej tri trdilne, tri nikavne, tri vprašalne, tri velélne in tri želélne stavke!

6. Povej tri stavke, v katerih bode osebek samostalnik, tri, v katerih bode osebek pridevnik, tri, v katerih bode osebek števnik in tri, v katerih bode osebek glagolov nedolóčnik in velélnik!

7. Postavi tù namesto črtic primerna pojasnila, ali dopolnila:

— učenec zasluži —. — veja se zlomi. — lasje so slava. Cekin je — denar. Zlato je — ruda. — voda je — pijača. — voda je slana. — Mizar dela —. Tkalec tkè —. Žena béli —. Poštenci se ne sramuje —. Péstunja varuje —. Vetrovi čistijo —. — otroci spoštujejo —. Ribe plavajo —. Rudo kopljejo —. Sava

izvira —. Sava se izliva —. Sava teče —. Drava dère —. Vrabec sedí —. Podoba visí —. Ne hodi —! Bog ljubi —. Laž ima — nogé. Bogastvo — — ne odpravi. Blagó se — hvali. Drevo se naslanja —. Človek se naslanja —.

8. Vrsti tù gole stavke vkup, razširjene vkup in zložene vkup; pri golih in razširjenih stavkih pa podčrtaj osebek in dopovedek, pri zloženih pa glavni stavek:

Sosed je umen in marljiv gospodar. Brat je vojak. Hči je uljudna deklica. Tvoj brat je moj tovariš. Ljudje hodijo. Tice letajo. Živali skačejo. Kače lazijo. Črvi se po zemlji plazijo. Živali so človeku koristne. Ne muči živali! Vino škoduje otroku. Dober delavec je vreden plačila. Ne verjamemo mu, kdor je lagal. Oči so okna našega telesa. Ne verjami vsega, kar slišiš, in ne pravi vsega, kar veš! Čast je časti vredna. Učenci, učite se pokornim biti! Kokoš vse razbrska; enako dela tudi zapravljivka. Vsaka strast popači človeka, posebno pa nevošljivost. Le brž ubogaj; sicer bode druga! Slaba tovaršija te spridi; zatorej ne zahajaj mej slabe tovariše! Kar je dobro, to se samo hvali. Dokler je drevo mlado, lahko ga pripogneš. Domovina je kraj, kjer je naša zibel tekla. Nič ni na tem, kako dolgo kdo živi, temuč je le na tem, kako je živel.

Množno - zloženi stavek.

Vodila.

Živenje naše je sejanje, pri katerem se poleniti ne smemo, ker čas po bliskovo letí, in vemo, da, kdor je len ob setvi, malo žanje.

Na tvojo besedo, o kmetovalec! zraste za hišo, kjer je robida rastla, orehovo drevo, da se ti v njegovi senci otroci igrajo; na tvojo besedo ti trn rodí hruško,

jabelko se ti debelí na lesniki, in pridelana kapljica vinca te veselo poživlja.

Tù je več stavkov združenih v večo celoto, zato da se misel lepše izreka in izobrazuje.

Ako se naj manj trije ali več rekov združi v večo celoto, imenujemo jo mnogo-zloženi stavek.

V a j e.

Združi te-le posamezne stavke v primerno večo celoto :

Zjutraj ideš z novo močjo na delo svojega poklica. Gorki znoj ti stojí po čelu. Spominjaj se, da delaš njemu, ki te tako skrbno ohranjuje. Spominjaj se, da služiš Bogu, ko služiš ljudem.

Žalosten si. Nadloge te tarejo. Tvoja pamet ti ne pomaga. Tvoja volja ti ne pomaga. Ne toži nikomur žalosti! Toži tistemu, ki ti more pomagati!

Strah nas je groba. Čudno nam je pri srečanju, ko vidimo pokop. Misel na grob je zdrava. Misel na grob nas uči ponižnosti.

Besedni red.

V o d i l a.

Vrsta ali red, po katerem se vrsté besede v stavku, imenuje se besedni red.

V prostem stavku stoji navadno osebek na prvem, dopovedek pa ne drugem mestu; spona ali vez pa se devlje mej osebek in dopovedek.

Kadar je osebek v dopovedku skrit, pride dopovedek na prvo mesto.

V razširjenih stavkih stojé pojasnila sploh pri pojasnjenih besedah, pred njimi, ali za njimi.

V vprašalnih stavkih se vprašalni členek devlje tik za glagol, s katerim se vpraša, n. pr.: Je li to resnica?

Breznaglasne besedice n. pr.: sem, si, je, me, te, se, ga, mi, ti . . . navadno ne začénjajo stavka.

V zloženem stavku stojí naj več glavni stavek pred postranskimi stavki.

Postranski stavki stojé precej za tisto besedo, katero pojasnujejo in dopolnujejo.

V a j a.

Urédi besede in stavke v naslednji povesti:

Hrast in trst.

Hrast bahati se s svojo trdnostjo in stanovitnostjo; trstu očitati njegovo slabost, pred vsakim vetrom tresti in uklanjati se. Trst zaničevanje trpeti pohlevno, in molčati. Kmalu potem vihar velik vstati; hrast se ne da ušibiti, vihar prelomiti ga in podreti; trst priklanjati ponižno, vstati zopet hitro.

Trdovratnost in svojeglavnost ne obstanka imeti, ponižnost in potrpežljivost veljati.

Tretji del.

Pravopisje.

Pravopisje nas uči besede s pravimi črkami pisati, in jih na koncu vrst prav deliti in prava ločila ali prepone staviti.

Splošna vodila.

1. Piši, kakor se besede dobro izgovarjajo in izpeljujejo!

2. Kolikor zlogov ima kaka beseda, toliko ima tudi samoglasnikov.

3. Na koncu besede se piše tisti trdi ali mehki soglasnik, kateri se sliši, če se beseda podaljša, n. pr.: sneg-snega, obraz-obraza, mož-moža.

4. **Lj** se piše:

a) za **b, m, p, v**, n. pr.: ljubljeneec, spremljevalec, konoplja, mravlja.

b) v končnicah: **lj am, lj em, lj en, lj iv**, n. pr.: mahljam, gibljem, ljubljem, dobrotljiv;

c) v nekaterih drugih besedah, n. pr.: ključ, ljud, ljub . . .

Velike črke.

Velike črke pišemo :

1. v začetku govora ;
2. za piko, klicajem in vprašanjem, kadar sklepatata stavkovo misel ;
3. za dvopičjem, kadar svoje lastne ali besede koga drugega neizpremenjene zapišemo, n. pr.: Kristus nas uči: »Ljubi svojega bližnjega, kakor sam sebe!«
4. iz početka vsake vrste v pesmih, n. pr.:
 Jablane, hruške
 In druge cepé,
 Cépi v mladosti
 Za stare zobé!
5. pri lastnih imenih !
6. včasi tudi v pismih pri zaímkih, s katerimi nagovarjamo osebo, kateri pišemo.

Razzlogovanje.

Večkrat se primeri, da se mora beseda na koncu vrste razdeliti. Tù veljá:

1. zlogi naj se ločijo v pisavi tako, kakor v govorjenji ;
2. izpeljane ali sestavljene besede naj se razzlogujejo tako, kakor so izpeljane ali sestavljene, n. pr.: ko-lo-vrat, ob-last, po-mlad ;

3. soglasnik mej dvema samoglasnikoma jemlje se k naslednjemu zlogu, n. pr.: ro-ka, no-ga, no-ga-vi-ca;

4. kadar sta med dvema samoglasnikoma dva ali več soglasnikov, jemlje se prvi ali prva dva k prvemu, drugi k drugemu zlogu, n. pr.: lu-na, soln-ce;

5. **lj** in **nj** se ne ločita.

6. Neločljivi so navadno tudi tisti soglasniki, s katerimi se navadno besede začénjajo, n. pr.: sl-slama, skr-skrinja, gl-glava.

Ločila ali prepone.

Ločila ali prepone so znamenja, katera pri pisanji stavimo:

1. da ločimo ali prepénjamo besede od besede in stavek od stavka;

2. da kažemo, kdaj in kako je treba pri branji glas povzdigovati ali z glasom odjenjevati, in kdaj in koliko se mora pri branji oddahniti;

3. da je pisanje bolj razumevno.

Ločila ali prepone so:

1. Pika (.), katera se stavi

a) na koncu popolnoma končanega govora;

b) za posameznimi naslovi ali izrazi;

c) za vrstilnimi števniki, če se s številko pišejo, n. pr.: Mi živimo v 19. (v devetnajstem) stoletji. Cesar Franc Jožef I. (prvi). V Ljubljani v dan 1. prosinca 1884. l.;

d) pri okrajšanih besedah, to je, po eni ali po več črkah, ki se stavijo namestu cele besede, n. pr.: g. (gospod), gold. (goldinar), i. t. d. (in tako dalje).

Pri piki se najdalje oddahne.

2. Vprašaj (?), kateri se stavi

a) na koncu vprašalnega stavka, n. pr.: Kdo je vse ustvaril? Ktere so naj imenitnejše stvari božje?

b) pri posamnih vprašalnih zaimekih, n. pr.: Umrli bomo; toda kdaj? in kje? ne vemo.

Pri vprašaju se glas povzdigne.

3. Klicaj (!), kateri se stavi

a) na koncu stavka, kadar pomenja klicanje, čudenje, ukaz ali prošnjo, n. pr.: Upil sem za njim: Janez! Janez! Glej ga! Ne hodi v vodo!

b) pri posameznih besedah, kadar pomenjajo klicanje in tudi pri nekaterih napisih v listih i. t. d., n. pr.: Stoj! Tiho! Pomagaj! Ljubi prijatelj!

c) za medmeti, kadar sami za se stojé, n. pr.: Oh! Gorjé!

Ako pa se kak stavek začénja z medmetom, se pa pri medmetu stavi vejica, in še le na koncu stavka klicaj, n. pr.: Oj, kako srečno živí zadovoljni človek!

Tudi pri klicaju se glas povzdigne.

4. Vejica ali rez (,), katera se stavi

a) mej naštevane besede brez veznika,
n. pr.: Polje, vinograd, gora, morje, ruda, kupčija tebe redé;

b) mej glavne in postranske stavke, n. pr.:
Ura, enkrat zamujena, ne pride nobena.

Pri vejici se za spoznanje preneha.

5. Podpičje (;), katero se stavi

a) mej daljšimi priredno - zvezanimi stavki,
n. pr.: Mladost živí brez vse skrbí; vsako nedolžno veselje popolnoma uživa; po veselji hrepení, in išče ga pri svoji enakosti;

b) mej stavki, ki drug drugega potrjujejo, ali drug drugemu nasprotujejo, n. pr.: Odprta noč in dan so groba vrata; al' dneva ne pové nobéna prat'ka.

Pri podpičji se nekoliko dalje preneha, kakor pri vejici.

6. Dvopičje (:), katero se stavi

a) kadar svoje lastne ali besede koga drugega neizpremenjene zapišemo, in jih pred napovemo,
n. pr.: Kristus je rekel: Dajte cesarju, kar je cesarjevega, in Bogú, kar je božjega!

b) kadar se kaj našteva, pojasnuje ali dodaja,
n. pr.: Dvoparklježi so: govedo, ovca, koza, srna, jelen . .

Vodnik je pel:

Ne hčere, ne sina

Po meni ne bó;

Dovòlj je spomina:

Me pésmi pojó.

7. Pomišljaj (—), kateri se stavi, kadar se kaka beseda ali kak rek zamolči, ali pa, če se kaj nepričakovanega pové, n. pr.: Bojim se, da — vender raje molčim. Trudimo se po sreči in slavi, in dobimo — grob.

8. Oklepaj ( ), kateri se stavi, kadar mej kak stavek kako besedo ali stavek vtaknemo, da govor bolj pojasnimo, n. pr.: Volčja črešnja (volčja jagoda) je zelo strupena rastlina. Vsaka naša telesna in dušna moč (to vsak po sebi lahko čuti) utrjuje se s primerno vajo.

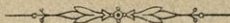
9. Vezaj (— —), kateri se stavi mej besede in zloge, ki jih vkup vežemo, n. pr.: Slovensko - nemška slovnica.

10. Narekovaj („“), kadar hočemo kake besede ali stavke posebno zaznamnjovati, n. pr.: Knjiga: »Drobtinice« je zlata vredna knjiga. Prvo pravilo vsega krščanstva je: »Ljubi gospoda, svojega Boga iz vsega svojega srca, iz vse svoje duše in iz vse svoje misli!«

11. Opuščaj (’), kateri se stavi, kadar se v pisanji kaka črka opusti, n. pr.: jel’te, da je res.

12. Opominjaj (*†), ki kaže na kako opomnjo, naj večkrat zdolej pod črto postavljeno.

13. Enačaj (=), ki kaže, da ste dve reči enaki, n. pr.: nam. = namestu.

Kazalo.

Stran

Uvod	3
----------------	---

Prvi del.

Govorni razpoli	5
Samostalnik	5
Spol	8
Število	10
Sklon	11
Sklanjanje	14
Zaimék	20
Osební zaimki	20
Svojilni zaimki	22
Kazalni zaimki	23
Vprašalni zaimki	24
Oziralni zaimki	25
Nedoločni zaimki	25
Pridévník	27
Sklanjanje	28
Stopnjevanje	29
Števník	32
Glagol	36
Šest vrst glagolov	40

	Stran
Predlog	72
Prislov	75
Veznik	78
Medmet	80

Drugi del.

Stavek	82
Prosti in zloženi stavek	82
Mnogo-zloženi stavek	86
Besedni red	87

Tretji del.

Pravopisje	89
Splošna vodila	89
Velike črke	90
Razzlogovanje	90
Ločila ali prepone	91

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJŽNICA

00000522383

